

2015. február

imborá

kíváncsi diákok lapja

Időutazás a Cimbirodalomban
Írók, költők,
álarcok, szerepek
4. oldal

Barangoló
Az emberszabású
majmok – mítosz
és rokoni kapcsolat
18. oldal

A februári Cimborában is

utazunk az időben:

hét évvel ezelőtt kérdeztünk meg
irodalmárokat, milyen farsangi, álarcos emléket
idéznének fel olvasóinknak.

Akkori összeállításunkból tallózunk most.

Mielőtt azonban maszkot öltünk, hogy
elkeveredjünk a farsangi forgatagba, fogadjuk
meg Kukorelly Endre szavait:

**csak pillants bele egyszer gyanútlanul,
számodra is igazán váratlanul
és előkészületlenül a tükörbe,
no, hát az milyen érdekes...**

Cimbora

CIMBORA – 2015. február, XXVI. évfolyam
Szórakoztató irodalmi, kulturális folyóirat
10–15 éves diákoknak
ISSN 1222-1910

A Cimbora árát a Cimbora Alapítvány bankszámlájára várjuk:
Cant IBAN: RO14BRDE150SV01455331500,
BRD. Sf. Gheorghe, Fundația Cimbora,
Cod fiscal: 8259184

Főszerkesztő: Farkas Kinga
Munkatársak: Bogdán László, Csillag István, Forrai Tibor,
Keszeg Ágnes, Keszeg Vilmos, Kónya Éva, Köllő Zsolt,
Vetró Bodoni Barnabás

A borítón Vetró Bodoni Barnabás illusztrációja.
Borítóterv, könyvtipográfia és nyomdai előkészítés: Csillag István
Kiadja a sepsiszentgyörgyi Cimbora Alapítvány.
Készült a sepsiszentgyörgyi T3 Kiadó nyomdájában.

Szerkesztőség: Cimbora szerkesztőség, Szabadság tér 7 szám,
520055, Sepsiszentgyörgy, Kovászna megye, Románia
E-mail: cimboramail@gmail.com
Web: www.cimbora.net

TÁMOGATÓINK

Kovászna Megyei
Tanácsa

Kovászna Megyei
Művelődési Központ

Sepsiszentgyörgy
Város Tanácsa

TÁMOGATÓ AZ RMDSZ ÉS
A COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Nonprofit Zrt.

Tartalom

Időutazás a Cimbírodalomban

A maszkot az találja ki, aki magára ölti

Írók, költők, álarcok, szerepek 4. oldal

MOLNÁR VILMOS

Lidérces históriák (részlet) 7. oldal

A gyermekkor évszázadai

SZÓCS IMRE rovata

Rendhagyó játékok emlékei 12. oldal

A kalodától a simogatásig

ZAYZON ÁGNES rovata

A gyermek felfedezése

(A felvilágosodás kora, 1. rész) 14. oldal

Szín-tér

VETRÓ BODONI BARNABÁS rovata

Talapzatra fel!

A Szín-téren: Pierre Bismuth 16. oldal

Barangoló

KÓNYA ÉVA rovata

Rokoni látogatáson a trópusi esőerdőkben

Az emberszabású majmok –

mítoszok és rokoni kapcsolatok 19. oldal

Történetek a palackból

KESZEG VILMOS rovata

Igaztörténetek a kollektív

gazdaságról 23. oldal

EDŐságok

GERGELY EDŐ rovata

A járt és a járatlan 26. oldal

Hegyen-völgyön kul-túra

KÖLLŐ ZSOLT rovata

A sokarcú Keresztényhavas 27. oldal

G-kulcs

MÜLLER HENRIETTA rovata

Találd meg önmagad 28. oldal

Pad alatt

Cimbi naplója 29. oldal

Keresztrejtvény 30. oldal

Cimbi képtára 31. oldal

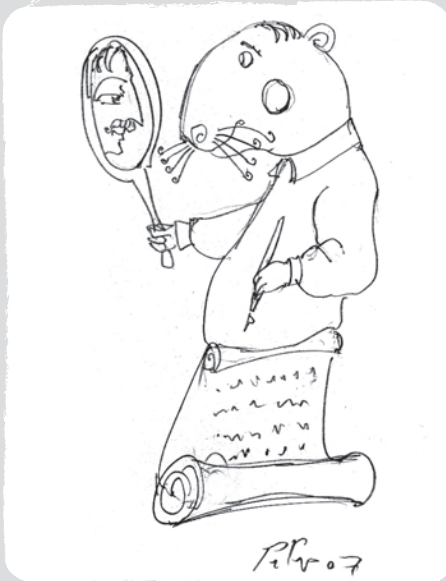
A maszkot az találja ki, aki magára ölti Írók, költők, álarcok, szerepek

Február a farsang, tehát a hagyományos téltemető, maszkos játékok ideje is. Összeállításunk készítésekor kíváncsiak lettünk, mai irodalmárok hogyan viszonyulnak alkotá-

saikban az álarchoz, mire emlékeznek szívesen, ha farsangról vagy álarcról hallanak, és mi a kedvenc maszkjuk, szerepük? Erről kérdeztük őket, íme, mit válaszoltak:

Balázs Imre József költő, irodalomkritikus válaszában szinte biztosak lehettünk, hiszen verseskötete jelent meg ... *Vidrakönyv* címmel. Ezért azt tudakoltuk meg tőle, hogy miért éppen a vidra szerepét választotta verseihez?

- A *Vidrakönyv* egészében egy szerep, egy maszk, egy hang felépítése - mondta el nekünk. - Vidramitológia, ha úgy tetszik. Éppen ezért nem egy valóságos vidráról szól a könyv. Egy kicsit olyan, mintha a fénixmadárnak vagy az egyszarvúnak a szerepét kellene kitalálni. A vidramaszk van is, meg nincs is. Ha egy farsangi bálon

valaki cigánylánynak öltözik, akkor pontosan tudja, mit kell tennie: a mozgás, a hanghordozás, a ruha kínálja magát. Vidrának „öltözni” nehezebb dolog, mert a vidra rejtőzködő természetű, és mert keveset tudnak róla az emberek. Ki kell találni, mit mond, mit csinál és hogyan. Ezért olyan szerep, amelyik van is, meg nincs is: a maszkot az találja ki, aki magára ölti. De épp ezért szorosabban hozzá is tartozik ahhoz, aki magára veszi. Ezért szereti. Ezért szeretem.

Kukorelly Endre költő, író azon töprengett el kérdésünk kapcsán, hogy saját, az időben velünk együtt változó arcunk is egy maszk - és ez igen érdekes dolog, amire jó néha-néha rácsodálkozni:

Nem lesz rossz

Maszkot hordunk, nem vagyunk rászorulva arra, hogy válasszunk.

Vagy válogassunk.

Ahogy növegsz, rád nő, veled növekszik az az álarc, amit, ha úgy nézel tükörbe, azzal a várakozással, hogy minél szebbet-okosabbat láss, ideálisat, legalábbis idealizáltat, simán összekeversz magaddal.

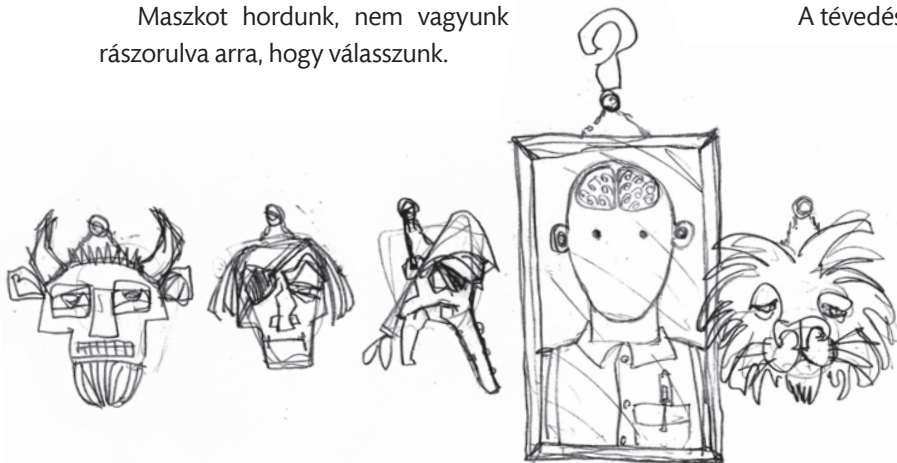
És valamiképp igazad is van, az is te vagy: a vágyaid is te magad vagy.

A tévedésed te vagy.

De, és ez nem lesz könnyű, csak pilants bele egyszer gyanútlanul, számodra is igazán váratlanul és előkészületlenül a tükörbe, no, hát az milyen érdekes!

Jé.
Jaj.
Juj.
Huhh.
Nenenene!

Pedig dede, igazán olyan vagy te: mindenképp *olyanabb*, mint mikor alaposan fölkészülsz a látványra.

És valójában nem azt látod, ami, hanem amit szeretnél látni.

Nem kell persze azért ettől úgy megijedni, normális, ha az ember szeretné magát kicsit följebb nyomni, nagyon helyes, igyekezz csak, ezt magamnak mondom.

De önmagad becsapni ne nagyon igyekezz, ezt is csak úgy mondom, lényegében saját magamnak.

Meg neked, ha már voltál oly jó, és idáig kibírtad az olvasást.

Na, és akkor most, nekem tökmindegy, hogy mi-lyet, de találj magadnak egy jó kis vicces-rémes álorcát,

valami bibircsókös boszorkányt vagy félszemű kalózt, oroszlánt vagy vámpírt vagy csauseszket vagy ördögfiókat, illeszd föl a képesfeledre, ijesztgesd magaddal a többieket, hagyd, hogy ők meg téged ijesztgessenek, billegj a tükör előtt, és (ne) higgy a szemednek! És ha meguntad, hirtelen kapd le magadról.

Aztán majd meglátod, mi lesz.

Jó lesz.

Nem lesz rossz.

Kiss László író, tanár iskoláskori farsangot és ennek kapcsán heves álarc-versengést idéz fel, no meg egy ezzel járó állandó bosszúságot – amire azonban igencsak jólesik visszagondolni, amikor a mindennapok száguldása alkalmat ad erre:

Az a farsangi torta!

Mindig a szomszédunk nyerte, az Illyés Andris. A sulilagásorában már hétkor összegyűltek a delikvensek – diáricsajtól volt hangos az aula, a gyengébb idegzetű anyákat az ájulás kerülgette. Én általában fél hétkor érkeztem, mert a faliújsághoz állított karácsonyfáról még lehetett lopkodni a szaloncukrot. Igazgató úr, a zsúrielnök, szupermenként viharzott a csarnokba. Tapsikoltunk a boldogságtól, az utolsó zselést tömtem a számba.

A fő attrakció a bevonulás volt. Nem állíthatom, hogy heteket güröltem a rákészüléssel, de hogy mindig az Illyés Andrist hozták ki elsőnek – több mint gyanús. Pedig volt ott minden a környékről: Darth Vader kék csíkos tornacipőben, Misi mókus anya parókájával, Tini nindzsa teknőc nuncsakuval, nyugdíjas kalauz rendőrsapkában, fánksütő fémből hajlított fakanállal, rockzenész gitártokkal a hátán,

madárijesztő répaorral, tintaleves papírgaluskával – és mégis, mindig az Illyés Andris. Hol Libero pelenkás bébiként ráncigált végig egy bilit a tágas tornacsarnokon, hol söröskupakokból szőtt hálóingben ásítózott, hol utcalánynak öltözve tette a szépet a tanárok felé, arcán kéthavi sminkadaggal. Mi ebben a szép?! Tombolva ünnepelte a közönség, akár egy győztes római hadvezért. Azért sem ettem az első helyért járó tortájából! (És azért sem, mert utáltam a tortát.)

Nekem – egyéb ötlet híján – a jól bejárattott Lúdas Matyi maradt. Hogy ne unja meg a zsúri, évről-évre alakítottam a jelmezen: hol libát csaptam a hónom alá, hol tyúkot. Hol szamarat vezettem a csarnokba, hol buldózer. Viszont – a hitelesség kedvéért – mindig mezítláb, s ezért, ha első díjat nem is, vesemedence-gyulladását általában kaptam. De legalább nem kellett suliba menni. A vereség ténye vélhetően megviselt, ennek tudom be, hogy két-három hétig nindzsának öltözve rohagáltam a házunk melletti kiserdőben, de így se akartak megismerkedni velem a csajok.

Mostanában, átgondolva a húsz évvel korábban történeteket, új jelmez felöltésén gondolkodom. Keresem, kutatatom, miképp nyerhetném meg a nagy ütközetet. Pedig minden bizonnyal már egy életre lemaradtam róla. És a tortát továbbra is utálom.

Zsidó Ferenc író meglepő eredményre jutott, miután eltűnődött azon, hogy milyen szerepet tart rokonszenvesnek. Nem is árulunk el itt többet erről, csak arra ügyelünk, nehogy kimondjuk egy bizonyos elnevezését annak, amiről olvasni fogunk. No de lássuk, miről van szó:

Egy „filozófus” ácsceruza

Becszzóra mondom, én mindig tank szerettem volna lenni. Vagy ácsceruza. Ezek nem jöttek össze, így hát kényszerűségből jelenleg (is) Zsidó Ferenc vagyok.

De ha összejönne – bár egy nyúlfaroknyi farsang idejére –, hogy (igen, igen, hadd mondjam ki, végre, végre) ácsceruza legyek, annak veszettül örülnék. Gondoltatok valaha arra, milyen jó egy ácsceruzának? Legtöbbször föl van tűzve fül mellé, hetykén, és tudom, ha az lennék, engem is ott viselne a Mester (igen, a nagybetűs). Így, Zsidó Ferencként is nagyon tisztetem a mestereket, de ha ácsceruza lennék, még jobban tisztelném. Amikor lekapna a füle mellől, bejelölni, hogy azt mondja, itt hatvan, itt két-ujjnyit még ráhagyunk – akkor én lennék a legboldogabb,

Péter Alpár illusztrációi

Szántai János író, költő válaszában a híres velencei karneválba kalauzol el bennünket – és a mókás farsangi alakoskodás jegyében úgy teszi ezt, hogy egy percig se tudhassuk pontosan, hol vagyunk, és kik rejtőznek az álarcok mögött:

Bál a Nagy Kanál mentén

Könnyű dolga van az embernek ilyenkor, farsang táján, ha bálba akar menni, és, teszem azt, Szántai Jánosnak hívják. Szántaijánosságot ugyanis könnyed eleganciával (na jó, hányavetiséggel) levetkőzheti, felöltvén, mondjuk, D'Artagnan, Robinson, Gulliver, Peter Pan vagy neadjisten Mary Poppins mezét, s máris beállhat a bálba, mint ő és mégsem ő, az vagy majdnem az.

De ha az ember az Apika nevet kapta a másodkeresztsgben, a keresztapa pedig egy majd' méter magas egyén, nevezetesen Kissróf mester, Stipik, Rumcájsz, ahogy tetszik, nos, ebben az esetben keservessé válik az ember dolga, akkor is, ha csak ide a sarokra akar leruccanni, Venéciába, a Nagy Kanál mellé.

Az említett egyének állnak egymással szemben. Apika néz, fentről lefelé, úgymond, az erdő felől, szántaijánosságának (még) teljes tudatában. Kissróf mester a maga részéről csak felmér. Aztán közli: Apika, te most giliszta vagy. És a

mert csupán én és a mester tudnánk, hogy mi hatvan, s mire kell még kétujjnyit ráhagyni. Ez az igazi misztérium! S ahogy elkészül. Például a ház. Vagy a tyúkketrec. Nem, a tyúkketrec csak ritkán. De például a csűr nagyon. Szarufák egymásra, a bevágást pontosan kell kijelölni. Odafigyelek rendszeren. Rajtam múlik minden. Vagyis majdnem. S ez olyan jó. Olyan férfias.

A férfiak, vagyis az ácsceruzák szeretnek komoly, kreatív dolgokat művelni. És én ácsceruzaként nagyon férfias lennék. Maradandó. És tudom, havonta egyszer újrahegyeznének. Vagy talán kétszer is. Micsoda gyönyör! Forma és tartalom tökéletes egymásratalálása. Minden hegyezés egy kis újjászületés. Dehogy kis! Kreativitás, újjászületés: ez az ácsceruza élete. Ugye, most már értitek, miért vágyom annyira azzá válni?

Csak egy a bibi: egyesek, akik nem is érdemlik meg a mester titulust, mindenféle jöttmentek, senkiházik, nemtörődöm egyszerűsítéssel ácsplajbásznak neveznek. Van pofájuk hozzá! Ezzel aztán elrontanak mindent. Hát ezért van, az ettől való félelmemben, hogy belenyugszom zsidóferiségembe, és nem teszek meg mindent, hogy tényleg örökre ácsceruzává (nem -plajbásszá!) válhassak.

giliszta nehézkesen tekereg a szőnyegen, mint akit e váratlan földközelség kissé feszélyez, nyom. De nincs mit tenni, áll a bál, és a játékmester ugyancsak szigorú fajta. A giliszta éppen azon van, hogy kényelmesebb helyzetet keressen magának, amikor érkezik az utasítás: most darázs vagy! És a darázs zümmögve, hártványosnak nem nevezhető szárnyait behemóttul rezgetve igyekszik birtokba venni a levegőt. Ráadásul harciasnak is kell mutatkoznia, mert, ugye, ha darázs, akkor kard, ha kard, akkor *en garde*. A játékmester kritikusan néz. Te nem tudsz repülni. Hát, ehhez nemigen lehet hozzászólni. Dehogynem. Akkor most lemming vagy. Mi? Ezt meg honnan szedi? Én nem... Ám a mondat vége elvész, és a parkett nagyot reccsen a túlméretezett állat súlya alatt. Aki mellesleg máris érzi, hogy baj van, hiszen fogai nem nőnek vég nélkül (sőt!), és rágcásolni sem tud olyan szépen, ezért máris vándorolna, bárhová, akár a Nagy Kanálig, hogy például belevesse magát, s véget vessen az örökös maszkajárásnak. De nincs vége. Te most bálna vagy, hangzik az ukáz. És a sors által vízbe kényszerített, örökösen szárazföld után epedő emlős hatalmas csobbanással belemerül a parkett-tengerbe, mázsás szíve megfeneklik a szőnyeg homokos partján. Kívártatva aztán pihegve kérdezi: Most már elmehetek a bálba? A válaszon nincs mit csodálkozni. Nem vagy még egy kilométer. A bál addig áll, a Nagy Kanál mentén. Megvár. ►

MOLNÁR VILMOS

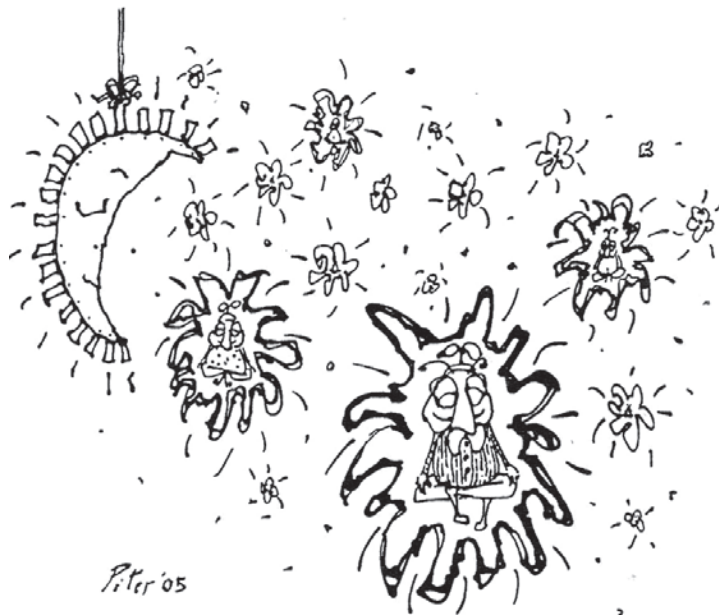
Lidérces históriák

(részletek)

Az ég felosztása

Vannak napok, amikor éjszakánként nem a csillagok világítanak az égen, hanem a lüderckék. Ez pedig a következőképpen történik.

Egy csomó lüdercke összebeszél, és vesznek három tucat doboz kakaós kekszet. Mikor ezzel megvannak, valamelyik fiatalabb lüdercke megszöki magát, és elmegy a csillagokhoz. Csak annyit mond, hogy kakaós keksz, vagy ha gátlásai vannak, akkor csak annyit, hogy keksz. A csillagok értenek a szóból, ennyiből már tudják, mi a helyzet, lejönnek az égről, és gyülekeznek valamelyik eldugott mocsár vagy láp közepén. Ott már várja őket a három tucat doboz kakaós keksz, és ők derekasan hozzálátnak. A csillagok ugyanis élnek-halnak a kakaós kekszért, csak az Esthajnalcsillag egyedül bevág egy fél dobozzal. ▶

▶ **Fekete Vince** költő úgy gondolja (játékból, de komolyan), hogy talán az őszinteség lehetne a legigazibb „maszkunk” – ez viszont eléggé átváltoztatná azt, amit a barátságáról tudunk, hiszünk.

Palást, bocskor, ostor

Az kellene legyen az igazi maszkunk, hogy ne legyen egyáltalán semmilyen, az, hogy nem hordunk álarc(ka)t, nem rejtőzünk különböző helyzetekben – hol menekülésként, hol a könnyebbség kedvéért, hol valamilyen sánda szándékból, gyáva-ságból, szolgálalkúságból, a hízelgés hasznos örömeiből kifolyólag – semmilyen álarc mögé.

Hányan vagyunk, akik olykor legszívesebben a láthatatlanság palástját vennék magukra, hogy arcunk, testünk eltűnjön a nem láthatóság jótékony – mije? – mögött. Milyen jó lenne például láthatatlanul ott lenni barátaink/ ismerőseink, haragosaink/ellenségeink között időnként, hogy megtudjuk, miként is vélekednek rólunk, amikor nem vagyunk ott. Kinek nem fordult meg a fejében? Vagy kinek igen? És vajon jó lenne-e? Lennének-e, maradnának-e még egyáltalán igazi, nagy barátságok a földön, az országban, a megyében, a városban vagy a mi „esztenánkon”? Mert az

igazi barátság, tudjuk, milyen. Legalábbis van róla valamilyen elképzelésünk.

Hányszor van úgy: ahelyett, hogy rozsdáette, kivénhedt Daciánkkal töfögnénk egyik helyről a másikra, bizony, szívesebben felrantanánk a varázsos bocskort, hogy máris ott teremjünk a célhelyen, minden különösebb erőfeszítés nélkül. És hány olyan helyzetbe kerülünk, amelyben, bizony-bizony, jó volna a *Csongor és Tündéből* a három ördög ostora, ami varázsszóra helyettünk elvégezne egy jó kis csihupuhit. A legnagyobb (és talán a legnehezebb) dolog mégis az, amikor lehántunk magunkról minden fölös maszkot, álarcot, és vállaljuk magunkat, úgyszólván a teljes, pöre igazságot: ilyenek és ezek vagyunk, csúnyák, szépek, hajlottak, görbehátúak, gonoszak, jók, rosszmájúak, kapzsiak, odaadók, tisztaszívűek, haszonlesők, csalafinták, becsületesek, szoknyavadászok, más feleségét, jószágát elkívánók, ámen.

És innen, erről a fokról, színtről talán még van továbblépés, innen még van remény, hogy még jobban megismerjük azt a valakit, aki mi vagyunk, minden jó és minden rossz tulajdonságával együtt.

(Cimbora, 2007. február)

► Ezalatt a lüderckék felmennek az égre, és felosztják maguk között az eget. A nagyon fényes csillagok helyét a nagyon fényes lüderckék kapják, az alig pislákoló csillagokét az alig pislákoló lüderckék. Aztán várnak, amíg lemegy a Nap. Miután besötétedik, a lüderckék megkezdik útjukat az égen. Nagyon vigyáznak arra, hogy mindegyik lüdercke pontosan olyan sebességgel és azon az útvonalon haladjon, amilyen sebességgel és amely útvonalon az a csillag szokott haladni, melynek a helyét most elfoglalja. Nem mintha nem tehetnék meg, ha akarnák, hogy összefogózkodva táncra perdüljenek az égen, vagy éppenséggel nagy vi-songással nekiálljanak kergetőzni odafenn, de ilyenkor a lüderckék, szokásuktól eltérően, csupán heccből, nagyon fegyelmezetten viselkednek. Így aztán az emberek, ha felnéznek az égre, nem is veszik észre a turpisságot, és azt hiszik, hogy a csillagokat látják. A lüderckék roppant élvezik ezt.

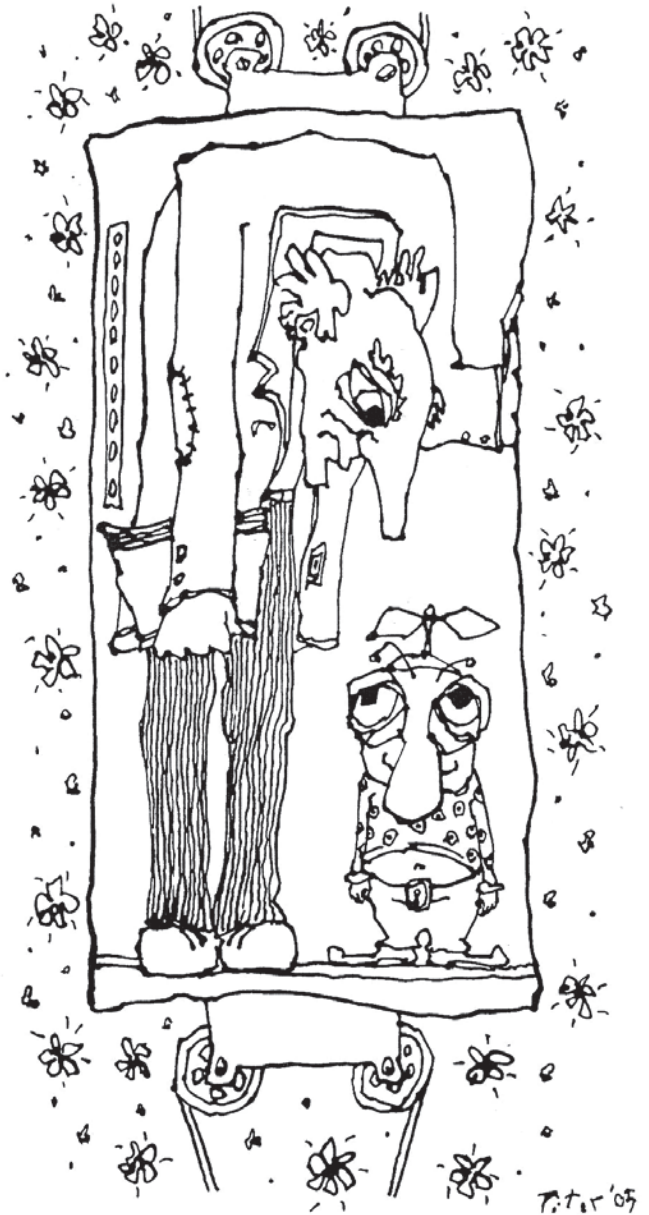
Ilyenkor aztán ha egy ember véletlenül annak a mocsárnak vagy lápnak a környékére téved, ahol a csillagok lakmároznak, és észreveszi őket, rémülten sikoltozni kezd, majd elrohan, mivel azt hiszi, hogy lüderckéket lát. A csillagok nem törődnek semmivel, csak esznek. Igen, a csillagok csak esznek, nem törődnek, az emberek nagyon figyelnek, de nem vesznek észre semmit, a lüderckék pedig a hasukat fogják neveltükben.

Mostanában mindez elég ritkán szokott megtörténni, mivel a kakaós keksz igen megdrágult.

Utazás lifttel

Fene tudja, hogy van ezekkel a lüderckékkel, sehogy sem lehet kiigazodni rajtuk. A tegnap is mi történt? Fel akarok menni a legjobb barátomhoz, amilyen barom ő is, pont a tizediken lakik, hát mondok: hadd megyek a lifttel. Le is hívom hamarjában, be is szállok ügyesen, s már éppen akarnám nyomni a gombot, amikor nyílik a liftajtó, s hát egy lüdercke áll előttem, hogy hát ő is lifttel szeretne jönni, s legyen szíves, engedjem be. Jól van, öcskös, csak gyere, mondok neki, látod-e, ezt már szeretem, ha jólneveltek vagytok, hadd hallom, hogy hívnak? De nem szól semmit, csak állingál ott, mint egy adag szerencsétlenség, s vigyorog nekem nagy bambán; jött, hogy felképelem.

Valahogy mégis erőt vettem magamon, s megint megkérdeztem: mia'hej, megkukultál, nem hallod, hogy a bácsi azt kérdezte tőled, hogy hívnak? Erre benyúl az órazsebébe, mert ilyen is volt neki, nem is egy, s idead nekem egy névjegykártyát, hogy aszongya: *Don Emanuel*

Velasco Gonzales Bartolomé y Ortega Alonso Fernando Gomez, spanyol grand, meghalt 1622-ben. Mire aztán csakugyan dühbe gurultam, s jól megmondtam neki a magamét, hogy igen, mert mondok: a kedves keresztmamáddal járasd a bolondját, mert velem nem megy, kis hülye, azzal a tetejébe még a névjegykártyát is összetéptem neki.

S akkor megint nyílik a liftajtó, s hát megint egy lüdercke áll az ajtó előtt. Hogy hát ő is a lifttel szeretne jönni, s legyen szíves, eresszem be. Tisztára meg vagytok bolondulva, mondok, még hányan jösztek? Hogy hát így meg úgy, ne haragudjak, bizonyísten ő felment

volna a lépcsőkön is, csak hát az orvosa megtiltotta neki, hogy lépcsőket másszon, annyira van meg visszere, meg minden ér, amit csak akarok, igazán, gondoljam csak meg, nem nagy megterhelés ez a liftnek, észre sem veszi, hogy egy lüderckével több-e vagy kevesebb. Való igaz, hogy egy lüdercke nem képvisel valami nagy súlyt, természetre is csak akkorák, hogy éppen a térdemig érnek, de egy lüderckénél sohasem lehet tudni, mi adja elé magát. Azért mégiscsak belégyeztem, hogy ő is beszálljon, az aranyérral nem lehet tréfálni, az az igazság, hogy jó szívem van, mondok: no, akkor bújj bé, öcsi, s menjünk, mert már félórája, hogy itt diskurálunk a liftben, s még sehol sem vagyunk.

Gondoltam, megkérdem tőlük, hányadikra mennek, ne kelljen feljöjjenek ők is a tizedikre, s onnan vissza, ha nem muszáj, jobb, ha közben leteszem őket valamelyik emeleten, hát mondok nekik: ti hányadikra akartok menni, mert én a tizedikre. Mire aszongya az egyik, na ezt hallgasd meg, akkor előbb menjünk a tizedikre, mert onnan ők még tovább akarnak menni, valamivel fennebb van dolguk. Miket beszélsz te, 'sze ez a ház csak tíz emeletes, mondok, hogy akartok ti fennebb menni? Aszongya erre, ne törődjek én azzal, csak nyomjam a gombot.

Gondoltam, a franc ott egyen meg benneteket, mindahány, én nem fogom miattatok felőrlöni az idegeimet, azzal megnyomtam a tízes számú gombot, és elindultunk.

Hát, ahogy megyünk felfelé, egyszer csak látom, hogy nem két lüdercke van már a liftben, hanem öt, mert ezeknél a lüderckéknél minden másképp van, mint az embereknél, ezeknél még az egy meg egy sem kettővel egyenlő, hanem ötten.

S hát így, s erre egészen kijöttem a sodromból, kezdtem ordítani, hogy mondok: velem ne szemtelenkedjtek, disznó banda, mert úgy törüllek képen, hogy kiesik a szemetek, nézze meg az ember, huligánjai! Elegem van belóletek, elmenjete a szemem elől, többet ne is lássalak! Még cirkuszoltam nekik egy darabig, de lehet is ezeknek beszélni, csak álltak nagy bambán, s vigyorogtak.

Ekkor már gyanús volt nekem, hogy jó két perce egyre csak jövünk, s még mindig nem értünk fel a tizedikre, mondok: mi a tőrő van ezzel lifttel, csak nem ti csináltatok valamit már megint? S erre elkezdenek nekem vihogni. Hát, uram, azt hittem, hogy szétvet a mérreg abban a minutában, olyan ideges lettem, mint még soha, már azon voltam, hogy tényleg kiosztok közöttük egy pár flemmet, mikor, mintha megérezte volna, hogy

mit akarok, megszólal az egyik, hogy aszongya: ne tegyek hirtelen mozdulatokat, mert a sztratoszférának ebben a rétegében a legkisebb mozdulat is kibillentheti röppályájáról a liftkabint, s akkor lezuhanunk; ennyit igazán tudhatnék ballisztikából.

Éreztem, hogy minden erő kimegy a lábamból, s majdnem elájultam nekik. S ők persze csak vihogtak tovább bolondul. Gondoltam, ennek már fele sem tréfa, s szégyen ide, szégyen oda, én biza könyörgésre fogtam a dolgot. Drága kicsi aranyos izék, mondok nekik, ti tudjátok, hogy én mindig is nagyon szerettelek titeket, s ahol csak lehetett, a pártotokat fogtam, de né, most az a helyzet, hogy hirtelen eszembe jutott valami, nekem most sürgős dolgom van egyebütt, én most nem itt kéne legyek, hanem valahol máshol, ÉN ITT MOST NEM JÓ HELYEN VAGYOK!!! Nem egyébért, aranyoskaim, de szeretnék innen GYORSAN elkerülni, mit szóltok, hogy lehetne ezt nyélbe ütni?

Körülbelül ezeket mondtam nekik, de aki azt hiszi, hogy egy kicsit is törődtek azzal, amit mondtam, nagyon téved. Tovább már csak arra emlékszem, hogy a liftkabin mozgásában zavarok álltak be, akadozni kezdett, meg dülöngélni is, és akkor hirtelen, ahogy végszükség esetén ez gyakran történni szokott, eszembe jutott az egyetlen eredménnyel kecsegtető, a liftezés hivatalos alapszabályzata által is előírt megoldás: meg kell nyomni a vészcsengő gombját! Mint egy párduc vettem magam a kapcsolótábla felé, de elérni már nem értem el, mert a liftkabin váratlanul oldalra billent, a fejemet jól bevertem a falba, és elvesztettem az eszméletemet.

Arra tértem magamhoz, hogy a legjobb barátom pofoz, hát ott ülök a földön, a barátom ajtaja előtt, fenn a tizediken. Részeg disznó, próbált társalogni velem a barátom, magadhoz tértél-e már, vagy még pofozzalak? Biztosítottam róla, hogy saját testi épségének veszélyeztetése nélkül most már nem pofozhat tovább, és kértem egy pohár vizet. Nincs víz, mondta erre az én legjobb barátom, és elmesélte, hogy jött két lüdercke, mire bejöttek a lakásba, már ötven voltak, azt mondták, szeretnék megjavítani a csapokat, ez a hobbijuk, olyan gyorsan dolgoztak, hogy öröm volt nézni, mikor minden csap szét volt már szedve, akkor hirtelen összepakoltak, meg kell nézzék, kinyíltak-e a nárciszok, azt mondták, de tíz perc múlva visszajönnének, ennek már három hete, azóta nincs víz.

Aztán az ilyen csapokat hétszer olyan nehéz összeszerelni, mintha emberek szedték volna szét.

Tête à tête

Egyszer egy lüdercke elment sétálni az erdőbe, ahol találkozott egy másik lüderckével, amelyik szintén elment sétálni az erdőbe.

Ez a második lüdercke akkora volt, mint az első lüdercke hüvelykujja, és az első lüdercke, amelyik akkora volt, mint két egymásra állított literes üveg, nagyon elcsodálkozott, mert lüderckében ilyen kicsit még nem is látott.

Az első lüdercke udvariasan félrehúzódott az ösvény szélére, hogy utat engedjen a második lüderckének, majd amikor ez utóbbi melléje ért, hirtelen megemelte régimódi velúrkalapját, és a következőket mondotta:

- Jó napot kívánok, kedves uram, csak azt szeretném megérdeklődni Öntől, hogy szolgál a becses egészsége, hogy van a családjá, a kedves felesége, a gyerekek, ugye milyen prima itt a levegő, az időjárás pedig hovatovább egyre javul, s az igazat megvallva, én mindig azt hittem, hogy ilyen kicsi lüderckék csak a mesékben vannak.

Ezt hadarta el egyszusza az első lüdercke, s közben úgy bámulta a második lüderckét, hogy esett ki a szeme. A második lüdercke egy darabig morcosán nézett maga elé, majd lassan, tagoltan, megnyomva minden szót, mintha nagyothallóhoz beszélne, a következőket mondta az első lüderckének:

- Most nincs időm, sajnos, rendeznem kell a bankszámlámat, csak annyit mondhatok, hogy „Il y a plus de choses sur la téré et danste ciel. Horatio, que votre esprit serait capable de rever”, érted-é, Pityu?

Azzal a hüvelyknyi lüdercke is megemelte az ógyűszűnyi velúrkalapját, és eltűnt a fűszálak között.

A világ újrafestése

A lüderckék szerfölött érzékenyek a kopott dolgokra, képtelenek elviselni maguk körül őket.

Amikor úgy látják, hogy a világ dolgairól már meglehetősen lekopott a festék, útba ejtik a legközelebbi festékboltot, és bevásárolnak. Vesznek minden színből, de persze a legtöbb színt és árnyalatot maguknak kell kikeverniük, a világ dolgainak meglehetősen változatos a színük. A lüderckék kikevernek minden színt, kivéve a feketét, feketével a lüderckék nem dolgoznak. Feketét a hajdú-sógorok használnak előszeretettel, ők aztán nem is használnak egyebet. A hajdú-sógorokról most viszont szántszándékkal meg fogunk feledkezni, a hajdú-sógorok előttünk nem

kedvesek. Elviselhetetlenül citromsárga a fülük, ők a citromsárga-disznófülűek.

A lüderckék a festékboltban két-három kilónyt vesznek minden színből, ez elég, nem olyan nem tudom, mekkora nagy a világ. Egyedül csak a kék olajfestékből kell hat kiló, ennek nagy részét az égboltra kenik fel, a világ plafonja jó darab felület. A tengerekhez és óceánokhoz is kék kell, de ezekhez a vízfesték megy.

A lüderckék újrafestenek mindent, de mindent, mégpedig pontosan olyanra, amilyen azelőtt is volt, nehogy észre lehessen venni, hogy újra van festve. Gondosan vigyáznak arra, hogy aminek kopott barna a színe, azt kopott barna színűre mázolja, ami pedig faközöld, az a továbbiakban is faközöld színt kapjon. Aminek élénk és friss a színe, azt természetesen élénk, friss színűre festik, de egy szilaknyival sem élénkebbre és frissebbre, mint amilyen azelőtt is volt.

A lüderckék szeretik az ilyenszerű különbségeket, a lüderckék épp az ilyenszerű különbségeket szeretik.

Az emberek így aztán soha nem veszik észre, amikor a világ újra van festve, és folyton sopánkodnak, hogy milyen kopott minden.

Ha majd idővel lekopik a kopott barnáról meg faközöldről a ráfestett kopott barna meg faközöld, a lüderckék serényen újrafestik kopott barnával meg faközölddel. Mert azért így mégis más. És mégse más. És mégis más. És. Pont ez az „és” az, amit a lüderckék szeretnek.

A világ újrafestésénél a lüderckék által használt színek és színárnyalatok száma pontosan azonos a világ összes lehetséges színének és színárnyalatának a számával. Ki tudják keverni a friss-kaktuszajtás-zöldet, a fonnyadt-martilapu-zöldet, az akácrügy-tavasszal-eső után-zöldet, a háromhetes-vízihulla-zöldet, az uborkameleg-nyárban-rendszerezsen-locsolva-zöldet, a hibiszkuszvirág-éjjel-zseblámpafénynél-pirosat, a kedves-hajában-lévő-pántlika-pirosat, a kinyomott-mitesszer-helye-pirosat, a kövér-ember-szaunázás-közben-pirosat. Tovább pedig nem fogom sorolni.

A lüderckék, ha akarnák, természetesen megtehetnék, hogy mindent szebbre fessenek, mint amilyen azelőtt volt, ez persze tetszene az embereknek, úgyis folyton valami csodára várnak, de ami az embereknek tetszik, az a lüderckéket unatja, és a lüderckék nem jótékonyági intézmény. Még így is szép tőlük, hogy nem festenek mindent más színűre, mint amilyen, lílára a fákat, sárgára a vizeket, pirosra az elefántokat,

kockásra a zebrákat, pepitára az embereket. Lenne nagy felfordulás és futkosás ide meg oda, a rosszullétig lehetne hahotázni az egész seregleten. De a lüderckék ismerik a mértéket.

A lüderckék újrafestenek mindent a világon, a világon mindenről írni viszont tízszer akkora füzetlap kéne, mint a világ, az utolsó szónak fele még mindig nem férne fel rá, ezért a világból most csak két dologra térünk ki.

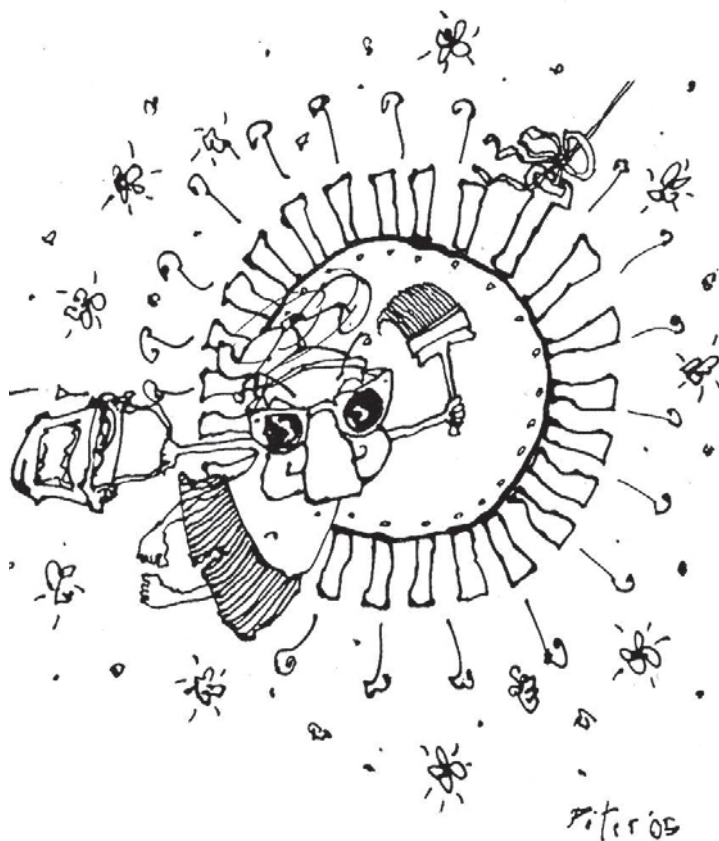
A legtöbb nehézséget a lüderckéknek a Nap újrafestése okozza. A Napot problémás újrafesteni, mert nem áll egy helyben, a Nap szüntelenül kering a Föld körül, amely szerencsére mozdulatlanul áll a világmindenség középpontjában. A Napot újrafestő lüderckék ezért ugyancsak igyekeznek, hogy le ne maradjanak a Nap mögött, teljes sebességgel repülnek, és röptükben pingálnak. Napszemüveget viselnek, és természetesen fürdőnadrágra vannak vetkőzve, egyrészt mert nagy a meleg, másrészt, hogy bőrük a Stüffel-féle csokoládé színére süljön, és guszták legyenek. Mire befejezik a munkájukat, mind igen jól néznek ki, enivalóak. Fáradtságos munkájukért kárpótolja őket a rendkívüli panoráma, amely odafentről a szemük elé tárul. A Nap mellől nézve a Föld ugyan továbbra is palacsinta formájú, a világegyetemnek viszont szép, horpadt veder alakja van, és egészen jól ki lehet venni, hogy lyukas a feneké.

Miután megszárad a Napon a festék, a Napot újrafestő lüderckék sok kicsi, puha rongydarabbal fényesre dörgölik, hogy csak úgy ragyog bele, illetve pontosan csak annyira ragyog, amennyire addig is ragyogott.

Így történik a Nap restaurálása. A Nap mindezt birkamód túri, kicsit ugyan zsummog, de nem hangosan.

A másik, amiről szólni kell, az a Föld legmélye. Ez az egyetlen hely, melynek újrafestésénél a lüderckék eltérnek a szokott gyakorlattól, félretesznek minden elővigyázatosságot, és szabadon eresztik fantáziájukat. A Föld legmélye minden újrafestés után más és más színekben pompázik. Elképzelni is nehéz, mennyi fura és meghökkentő szín tarka kavalkádjának helye ez, ahová még a legmélyebbre fúró szondák sem tudnak leérni. A Föld legmélyében le van festve minden, ami volt, van, és valaha is lenni fog a Föld színén, csak sokkal szebben van lefestve, olyannak, amilyennek lennie kéne. Ezt szeretné látni minden ember, és pontosan ez az, amit nem láthat soha egyetlen ember sem.

Miután befejezték a világ újrafestését, a lüderckék elégedetten néznek körül. Sehoh nem látni csúnya,

Péter Alpár illusztrációi

régi, kopott színeket, csupa szép, új, kopott szín tarkarja el őket. Ez már igen, ez igen! Egy darabig a lüderckék mindenesetre nem jönnek-mennek a világban, legalábbis amíg a festék meg nem szárad, nem akarnak beleragadni.

...Vannak napok, amikor egy-egy, különösen finom érzékszervekkel rendelkező ember reggel, ahogy kilép a házból, úgy látja, mintha megújult volna körülötte a környék, a táj, mintha valahogy aznap élénkebb színű lenne minden, mint egy nappal azelőtt. Amint azonban figyelmesebben még egyszer körülnéz, már nem lát semmi különösét, és azt hiszi, hogy a szemei csalták meg. Vakarja a fejét, és saját szemlencséjére, retinájára meg sárgafoltjára gondol aggódva. De már arra sehogy sem tud magyarázatot találni, mitől olyan különösen friss és illatos a levegő.

Honnan tudná, hogy a lüderckék, miután újrafestik a világot, terpentinben mossák ki az ecseteket, és annak a szaga érzik.

(Cimbora, 2005. október)

Rendhagyó játékok emlékei

Pieter Brueghel: Gyermekjátékok

A gyermekkor elmaradhatatlan része a játék. Így volt ez minden korban. De talán a felnőttek számára is ugyanolyan fontos, hiszen az ember játszó lény. Johann Huizinga neves holland művelődéstörténész pedig egyenesen a *homo ludens* (játszó ember), nem a *homo sapiens* (gondolkodó ember) megnevezést tartotta találóbbnak.

Az 1500-as évek Hollandiájában élt egy Pieter Brueghel nevű festő, aki egyetlen vásznon megörökítette a korabeli gyermekjátékokat. A festményt szemlélve meglepetéssel fedezhetjük fel, hogy a legtöbb játék ismerős, ugyanazt, ugyanúgy játszottuk még pár évtizede, de talán játsszák ma is, mint Hollandiában fél évezreddel ezelőtt. Néha azonban új játékok kitalálása jelenti a legnagyobb mókát, vagy különböző, untilg ismert játékok kombinálása, átalakítása.

Ilyen furcsa játékokról lesz szó a továbbiakban, ahogyan azokat a 19., illetve a 20. század végén játszották. A két elbeszélő ez esetben **André Gide** Nobel-díjas fran-

cia, valamint **Mircea Cărtărescu** (Nobel-díjra esélyes) kortárs román író.

Gide legutolsó írásából ollóztuk ki az alábbi részletet. A kilencvenes éveit taposó író örömmel emlékezik vissza benne gyermekkorának különös játékaiba, és nem tulajdonít nekik kisebb jelentőséget, mint életműve irodalmi vagy politikai eseményeinek.

Nagybátyám öt gyermeke közül a két jóval kisebb fiú soha nem vett részt a játékaikban, és nem emlékszem, hogy részt vettek volna azon a kis szertartáson, amit most el fogok mesélni, és melyen én is csak egyetlenegyszer voltam jelen. Mindez egy mosókonyha padlásán zajlott, a földszinten található konyha szomszédságában. Ez a padlás felülről kapta a fényt és a levegőt. Egy alacsony ajtón át lehetett oda bejutni. Olyan volt, mint egy kis belső udvar, háromemeletnyi falakkal körülvéve, védtelen a kíváncsi tekintetektől. Azt hiszem soha nem tettem be a lábam oda, sőt, talán nem is tudtam róla addig a napig, amíg engem is be nem avattak.

Bizonyára komoly hagyományai voltak, minden egy kész rítus szerint zajlott. A három unokahúgom és Waddington kisasszony valami kendőfelét terített a fejére. Libasorban, nagyon lassan, nagyon kimért lépésekkel körbejártak az udvaron, és amikor az utolsóelőtti és a legelső egy magasságba ért (úgy volt megrendezve, mint egy balettelőadás), mindkettőjük levette a kendőt, tettek egy lépést egymás felé, és egyszerre mondták nagyon ünnepélyes hangon és a lehető legnagyobb komolysággal ezt a mondatot: „Signora Velcha, befejezte már végre?“, amire nem volt válasz. Rövid, feszült csend követte ezt, majd a menet folytatta útját, amíg az utolsó és a második szembekerült egymással, megismételve a figurát. „Nem! Hagyjatok engem. Félek, hogy belezavarodom. Soha nem

tékok keveréke volt: a rabló-pandúré, a héja-és-galamboké, az ipics-apacsé. Kezdetben egyetlen boszorkan volt csak, kiszámolósdival jelöltük ki. Egyedül ő hordott álarcot meg egy lehántott vesszőt a kezében. Arccal a falnak fordulva számolt, aztán berohant az árkokba áldozatokért. Az árkból ki lehetett jönni, de nem lehetett elrejtőzni a lépcsőházban, vagy átugorni a kerítésen a malomudvarba. A boszorkan a bűzös gödrökben vadászott ránk, s amikor sikerült megérintenie valakit a vesszejével, borzasztó üvöltést hallatott. Az áldozatnak meg kellett állnia, mint ha megbénult volna. A boszorkan kézen fogva vonszolta a fészekig, ott aztán kellő számú „barackot” nyomott a fejére, s az így megkeresztelt fogoly maga is boszorkan lett. Maszkot öltött, és folytatódott az üldözés. Alkonyat-

André Gide

fogom megtanulni ezt a játékot.”, tiltakoztam kézzel-lábbal. De Valentine hajthatatlan maradt: „Dehogynem, ezt tudnod kell. Itt az ideje, hogy megtanuld.”

(André Gide: **Úgy legyen / Ainsi soit-il.** Nagyvilág, 2002/7–8. Szőcs Imre fordítása)

A következő részlet már egy novellából származik, amelynek a címe: **Dilingó** (Mendebilul), és amely Mircea Cărtărescu talán egyik legismertebb írása. Kitalált történet tehát, de érezni, hogy az író fantáziája bőségesen táplálkozik a bukaresti tömbháznegyedben eltöltött gyermekévek élményeiből. Olyan játékot mesél el benne, amelyet a gyermekek maguk találtak ki, már meglévő játékok elemeinek felhasználásával.

Nem tudom, melyikünk találta ki később a boszorkanok elnevezett játékot, de éveken át nem tudtunk betelni vele, még nyolcadikos koromban is játszottuk. Szelídebb já-

Mircea Cărtărescu

ra, amikor a hatalmas malomtornyok felett a még mindig kék égen üvegesen megcsillantak az első csillagok, általában egyetlen túlélő maradt, és az egész boszorkan-falka őt üldözte baljós bömböléssel. A lakók elborzadva várták ezt a pillanatot, krumplival, sárgarépával dobáltak meg az erkélyekről, a takarítónők seprűt ragadva rohantak ki, de mindhiába. A boszorkanok nem csitultak, amíg el nem kapták az utolsó áldozatot, valamelyik kislányt, aki, látva, hogy vastagodik a tréfa, igazán megrémült. Éjszaka mindenki megrémült, ha szembetalálta magát egy boszorkannal, hát még egy egész falkával! Az utolsó foglyul ejtett fiút bevonszolták az első lépcsőházba, ott ijesztő képeket vágva körülvették, és úgy tettek, mintha le akarnák nyelni, mígnem megérkeztek a felháborodott anyukák, és hazacipeltek minket.

(Mircea Cărtărescu: **Dilingó / Mendebilul.** Jelenkor, Pécs, 1997. Csiki László fordítása)

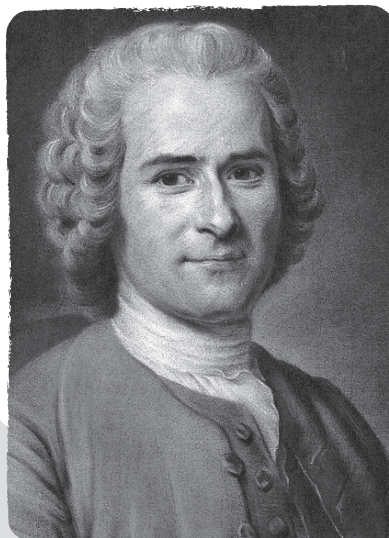
A gyermek felfedezése

(A felvilágosodás kora, 1. rész)

A tudósok a 18. századot „a pedagógia évszázadának” nevezték. Szinte nem is volt olyan író, filozófus, aki ne foglalkozott volna akkoriban gyermeknevelési kérdésekkel. Közülük a legjelentősebb Jean-Jacques Rousseau, akinek neveléssel kapcsolatos gondolatai, elvei gyökeres változást idéztek elő a pedagógiában.

Jean-Jacques Rousseau (1712–1778): filozófus, író, zeneszerző, fő művei: **Társadalmi szerződés; Emil, avagy a nevelésről; Az új Heloise.**

Emil... című könyvében, amely kifejezetten pedagógiai regény, foglalkozik nevelési kérdésekkel. Abból a tényből indul ki – szemben a középkori felfogással, amely évszázadokig meghatározta mind a magánnevelői, mind az iskolai oktatást –, hogy a gyermek bűnben fogant, és a nevelő kötelessége, hogy megóvja saját, rosszra hajló természetétől. Állítja, hogy a gyermek, mint természeti lény, eredendően jó, csak

Maurice-Quentin Delatour: Rousseau

a társadalmi együttélés rontja meg: „Minden jó, amidőn kilép a dolgok alkotójának kezéből, de minden elfajul az ember kezei között.”

A regényben Emil a tanítvány, Rousseau pedig a házitanító. A tanító legfőbb célja, hogy tanítványa itt, a Földön, legyen boldog, ne a túlvilágon. A gyermek pedig gyermeki mivoltjában is boldog kell hogy legyen, ezért a tanító nem kényszerítheti felnőtté nyilvánulásokra. „Hagyjátok megérni a gyermekkort a gyermekben (...), hiszen ha felnőttnek születne, mint sokan szeretnék (...), ez a gyermekember tökéletesen hülye lenne, akarat nélküli báb.”

A gyermeki fejlődés szakaszait öt periódusra osztja, ezeknek külön-külön fejezetet szentel könyvében.

Az első könyv témája a születéstől a megszólalásig tartó periódus, a testi nevelés ideje. Ez a fejlődési szakasz körülbelül két éves korig tart. A kisgyermek van benne, akinek életét a gyönyör és a fájdalom uralja. Rousseau elítéli azokat a szülöket, akik vidéki, műveletlen dajkák gondjaira bízják a csecsemőt, szorosan bepólyálják, szinte gúzsba kötik, hogy minél kevesebb gond legyen vele. Rousseau szabadságot követel a gyermeknek, mozgásteret és közvetlen anyai szeretetet.

„Első érzésük a fájdalom, a kín érzése, hiszen csak akadályba ütköznek (...). Szerencsétlenebbek, mint a vasra vert gonosztevők, hasztalan felingerlődnék, ordítanak. Az első ajándékok, amelyeket töletek kapnak: láncok.”

A második könyv tárgya az érzékszervek nevelése, kétévestől tizenkét éves korig. A beszéd megjelenése után nagyon fontosnak tartja a szerző a gyermek érzékszerveinek fejlesztését, hiszen

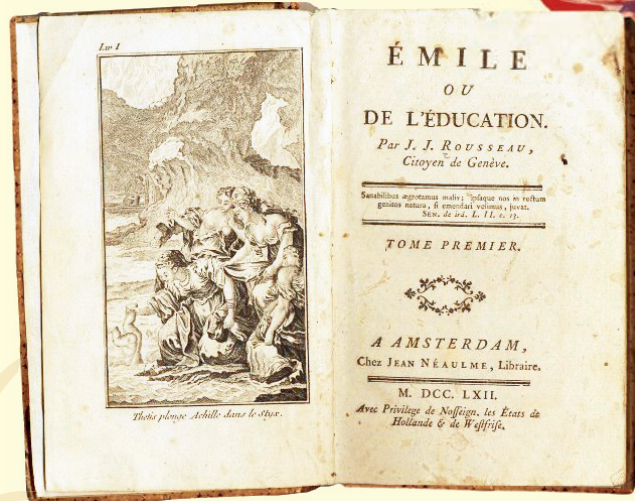

Marguerite Gérard: Első lépések

Jean-Baptiste Greuze: A haszontalan gyerek

Rousseau: Emil (1762-es kiadás)

annak gondolkodása az érzékeléssel kezdődik: „első mestereink a filozófiában a lábunk, a kezünk, a szemünk”.

Rendszeres testgyakorlást ajánl a természetben. A gyermek másszon fára, ugráljon, futkározzon, mindezt lehetőleg meztláb.

Az erkölcsi nevelést szolgáló tapasztalatoknak ebben az időszakban a konkrétum szintjén kell maradniuk. A büntetés legyen a tett természetes következménye. „Betöri szobája ablakait? Hadd fújjon rá a szél éjjel-nappal anélkül, hogy törődnének meghűlésével, mert inkább legyen náthás, mint bolond.”

A harmadik könyv az értelmi nevelésről szól (tizenkét évestől tizenöt éves korig). Ezt az időszakot az „értelem békés korszakának” tartja a szerző.

Ekkor a gyermeket még nem kínozzák a pubertáskori benső feszültségek, ez a lelki harmónia, a természetes csilapíthatatlan kíváncsiság időszaka, amit fel kell használni a tanulásra.

Emilt azonban nem ülteti be Rousseau a poros könyvtárszobába, a könyvek halmai közé. „Gyűlölöm a könyveket!” – fogalmazódik meg a regényben, a tanító ugyanis félti tanítványát a könyvekből tanulható spekulatív ismeretekről. Az őt körülvevő természet vizsgálatával, kísérletezéssel tanuljon földrajzot, fizikát stb., vallja ehelyett.

A negyedik könyv témája az erkölcsi nevelés (tizenöt éves kortól a házasságkötésig). Rousseau szerint ez az élet szakasz az ember „második születésének” korszaka. Azt tanácsolja, hogy az ifjút ilyenkor kell bevezetni a civilizált világba, a társadalomba, mert ekkor már felkészült a társas élet megpróbáltatásaira. Fontosnak tartja, hogy az ifjában kialakuljon az együttérzés képessége, miközben megismeri a társadalom visszásságait, a társadalmi egyenlőtlensége-

ket. A szív nevelésével szorosan összefügg a vallásos nevelés. Itt jelentkezik Rousseau *deizmusa*, vagyis „természetes vallása”, amely szigorúan tagadja a dogmákat, elveti az egyház közvetítő szerepét: „Az igazi vallás a szív vallása.”

Az ötödik könyv Sophie neveléséről szól, Rousseau ugyanis kiter a regényben a lányok nevelésére is. A nőkel kapcsolatban viszont nagyon maradi elveket követ. Szerinte a nő élete végéig kiskorú marad, előbb apjának, majd férjének van alárendelve. Leírja a szerinte ideális nőt is: „Sophie nem szép, de az oldalán a férfiak elfelejtik a szép nőt. (...) Nem kápráztat el, de érdekel.”

Diego Velázquez: Margarita infánsnő

A szakácsként gondolkodó művész

A Szín-téren:
PIERRE BISMUTH
(Párizs, 1963), francia
kortárs művész, Brüsszelben
él és dolgozik

„A művészet nem feltétlenül szól mindenkinek, csak azoknak, akik hisznek abban, hogy nekik igen.”

Kritikusan és ironikusan áll hozzá az alkotáshoz. Azaz a stratégiával dolgozik, hogy a popkultúrához nyúl, kiemel egy darabot abból, átdolgozza, és úgy tálalja fel nekünk, hogy jól összezavarodunk ettől. Szakácsként gondolkodik.

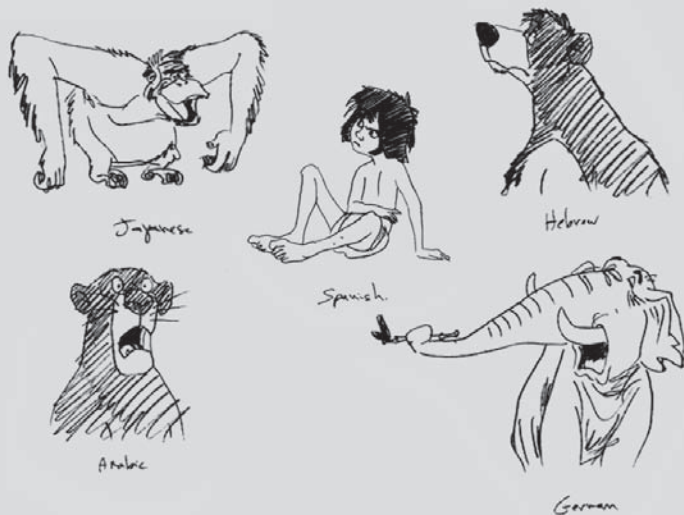
Vissza a dzsungelbe (A dzsungel könyve projekt, 2002) a címe annak a munkájának, amit a Manifesta4 frankfurti kiállításon (2002) láthatott a közönség. Barátaimmal egy németországi táborból csapatostól ellátogattunk az eseményre.

Gazella-origami (2003)

Lenyűgözve érezte magát az alkotó attól, hogy egy videót vagy hangfelvételt néhány hét, hónap során számtalanszor újranezhetett, meghallgathatott.

2001-ben, unokahúgának ajándékot keresve arra gondolt, hogy megpróbálja kikökkenteni a kislányt Micimackó-függőségéből az eredeti, Disney-féle, 1967-es, A dzsungel könyve című animációs filmmel. Az volt az ötlete, hogy nem csak egy eredeti hangsávot filmet, hanem három-négy különböző nyelvű verziót is beszerez, holland, angol, francia szinkronos változatokat. Mert holland a kislány, angol az eredeti film és francia a művész. Arra kérte volna a szülőket, hogy amikor a kicsi a Maugli-sztorit szeretné nézni, mindig egy más nyelvű verziót lásson. Az izgatta, hogy a kíváncsi 18 hónapos gyermek miként reagálja le azt a tényt, hogy mindig ugyanazt látja, de teljesen másvalamit hall hozzá. És valahogy, mielőtt elküldhette volna neki a filmeket, a különböző nyelvű történetek bűvöletébe esett, végighallgatván az egészet a történet nem

A dzsungel könyve - rajzok

hagyta szabadulni. Az az ötlete támadt, hogy multikulti Bábel-verziót készít, különböző nyelvet beszélő karakterekkel. Tizenkilenc nyelven kommunikáló rajzfilmfigura lett ebből végül. Minden szereplő olyan nyelven beszél, amilyen a legjobban illik hozzá! Így Bagira, a párduc svédül, Balu, a medve portugálul, Sir Kán, a tigris brit angolul, Ká, a kígyó olaszul beszél. A kislány meg más, különlegesebb ajándékot kapott – egyszerűen zseniális!

Michel Gondryval dolgoztak együtt egy filmen, de nem nagyon találkoztak. A film címe ismerősen csenghet: *Egy makulátlan elme örök ragyogása* (Eternal Sunshine Of A Spotless Mind). Ők ketten barátok valamilyen formában. Pierre írt egy sztorit, felajánlotta, aztán elküldte, eladta a jogokat, végül megnézte a filmet. Utána meghívta Michelt a film világából a képzőművészet terére egy közös munka erejéig. Összeültek és felsorolták, hogy milyen közös témájuk van, amiket meg is találtak, de végül Bismuth egyedül maradt a

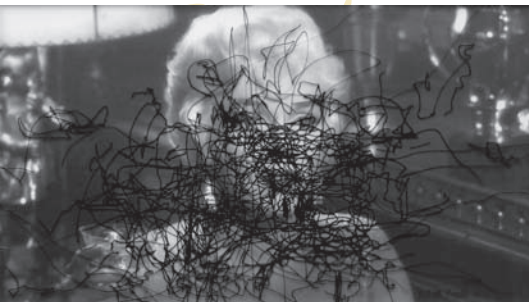
matosan. A művész szándéka, hogy feltárjon, értelmet találjon, és rámutasson a lényegre. Foglalkoztatja őt ez a kemény folyamat, és azon gondolkodik, hogy miként fordítjuk érdeklődésünket valami felé.

„Szeretem azt a bizonyosságot, hogy egy műalkotás lényege, működőképessége a nézőtől függ.”

Rajzait kiváltképpen izgalmasnak találom. Azt hiszem, a rajz fogalmát egyedien és hihetetlenül érzékenyen értelmezi. Arra szólít fel, hogy nyitottak legyünk, és észrevegyünk elenyésző pillanatokat, újraértelmezzünk definíciókat. Marilyn Monroe kezébe adja a markert, hogy rajzoljon. Hogy lehet ez? Hát úgy, hogy egy régi filmet tesz fel, és a képernyőre rögzített áttetsző

Installáció

Marilyn Monroe kezének követése

produkciónal, a kolléga elfoglaltsága miatt, aki épp *Az álom tudománya* (A Science of Sleep) című filmjén dolgozott...

„A világ, amivel megbirkózom, felgyorsított, mellbevágóan komplikált folyamat, és ha őszinte vagyok, akkor a művészetemnek vissza kell adnia ezt.” (Keith Tyson, vizuális művész)

Nem egyetlen médiummal, eszközzel operáló egyén ez a francia fickó. Bevallása szerint fogékony mindenre, ami körülötte történik, képtelen csupán egy kifejező formában gondolkodni. Az értékteremtés témája foglalkoztatja. Nem érdeklik az élet értelméről faggató kérdések, mert az élet értelmet generál folya-

Valami kevesebb, valami több

hordozón követi Marilyn kezének mozdulatát, a kezének a „rajzát”. Megmutatja nekünk Pierre, hogy Marilyn elenyésző gesztusai, a technika segítségével, nyomot hagyhatnak. Egyszerűen lenyűgöző! A rajz nem az övé, hanem egy halott színésznőé, de ő kelti életre azt a művet, ami lényegében ott volt, csak rá kellett mutatni, rá kellett erősíteni.

Egy életem, egy halálom, ezt a technikát én is kipróbálom!

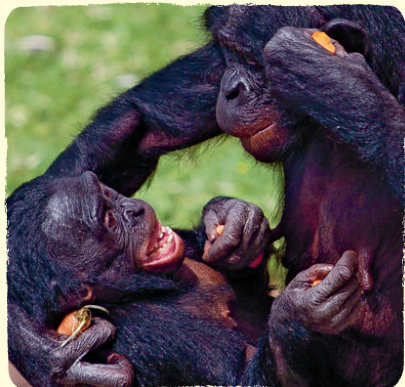

Audrey Hepburn követése

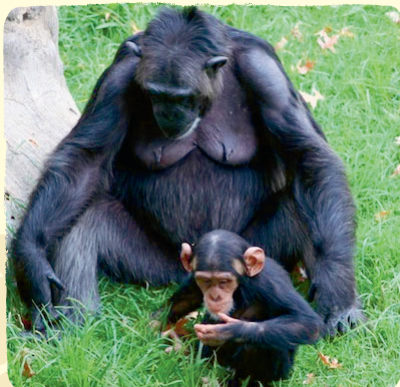

Anyák és gyermekek

Az összetartozás és a szeretet öröme a bonobó családban

Csimpánz anya gyermekével

Gyermekeit tanítgató gorilla anya

Anyjukba kapaszkodva közlekedő gibbon ikrek

Az anyai öl biztonságában alvó kicsi orangután

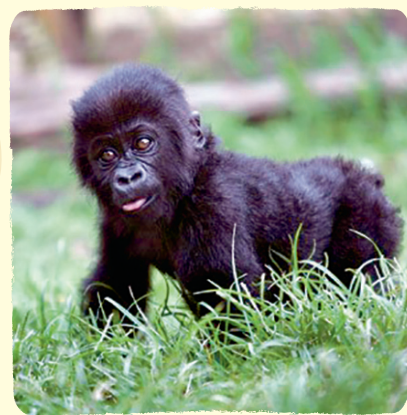
A kis bonobó anyja kezét fogva ismerkedik élőhelye titkaival

Az orangután gyermekek korán megtanulják a fára mászás tudományát

A nagyvilágra rácsodálkozó, csupa szem gibbon gyermek

Környezetének érdekességeivel ismerkedő kicsi gorilla

Rokoni látogatáson a trópusi esőerdőkben

A „három bölcs majom” a japáni Nikkó Tósógú szentélyének oszlopcsarnoka feletti, 17. századi domborművön

Töprengő, elmélázó csimpánzok

Ebéd utáni szieszta – a fárasztó munka után megpihenő hím bonobó

Az emberszabású majmok – mítoszok és rokoni kapcsolatok

Görög és indián mítoszok szerint a majmok valaha emberek voltak, akiket az istenek büntetésből változtattak állattá, egy maláj legenda szerint pedig az orangutánok (‘erdei emberek’) egy valaha az őserdőbe menekült ember leszármazottai. A majmokat az ókori egyiptomiak és hinduk szent állatokként, a japánok az istenek hírnökeiként, a tibetiek totemállatukként (ősükként) tisztelték. Világszerte ismert jelkép a „három bölcs majom”, amelynek üzenete: ha nem látunk, nem hallunk és nem beszélünk, a baj elkerül minket.

A két lábon is járni tudó, a miénkhez hasonló testfelépítésű és ujjlenyomatú emberszabású majmok – az afrikai esőerdők gorillái, csimpánzai és bonobói, a Délkelet-Ázsiában honos gibbonok és a már csak Indonézia szigetein élő orangutánok – az ember legközelebbi állat-rokonai. A gyakran mókás, néha félelmetes majmokat szóösszetételekben, szólásokban is gyakran emlegetjük. Divatmajomnak, majomkirálynak vagy majomparádénak nevezzük a feltűnően öltözködő személyt, majomszeretetnek az elfogult, túlkényeztető szeretetet, majomszigetnek a táncteremben álldogáló, nem táncoló férfiak csoportját.

A Ham nevű csimpánz volt az első amerikai űrutazó, aki megkerülte a Földet

A fákon élő, hosszú farkú, vöröses szőrű orangutánok az indonéz szigetvilág esőerdőinek magányos vándorai

A főemlősök családjának akrobatái, a borneói gibbonok hatalmas ugrásokkal közlekednek a fák között

A gorillacs család feje – a vezérhím – mellét haragosan döngögetve ijeszti el a betolakodókat

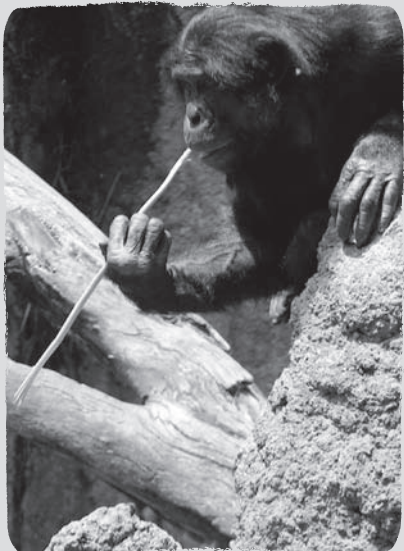
A nagytestű gorillák, napi egy-két kilométert vándorolva, a földön keresgélnek az élelmet, a gyermekek anyjuk hátán utaznak.

A nagyobb kövek üllőként, a kisebbek kalapácsként szolgálnak a főemlősök (képünkön: a gorilla) kezében

A bot (és a kő) fegyver lehet, ha ellenség veszélyezteti a csimpánz család tagjait vagy területét

A természetvárat hántolt vesszővel megdézsmáló bonobó

Nyolc óra munka, nyolc óra pihenés...

Az emberszabású majmok napjai a mieinkhez hasonlóan telnek. Délelőttjeiket – a szó valódi értelmében – a mindennapi betevő megkeresésével töltik, délután a felnőttek pihennek, a gyermekek játszanak, alkonyatkor pedig gallyakból, levelekből vetnek kényelmes ágyat, hogy kipihenhessék a nap fáradalmait.

Étlapjukon elsősorban gyümölcsök, rügyek, levelek, virágok, fiatal gallyak szerepelnek, fehérjeszükségletüket az elfogyasztott rovarok biz-

tosítják. Legtöbbjük a földön és a fákon egyaránt otthonosan mozog.

Az eszközhasználat nem emberi kiváltság. Valamennyi főemlős használ eszközként botot a magasan termő gyümölcs leverésére, köveket a keményebb héjúak feltörésére. Legközelebbi rokonaink, a csimpánzok és a bonobók készítenek is eszközöket: lecsupasztott vesszőkkel „halásszák” kedvenc csemegéjüket, a hangyákat, és hegyesre rágott, vékony ágakkal kotorják ki a fakéreg repedéseiből a rovarokat vagy szűrik le a kisebb gerinceseket. Megrágott leveleket használnak szivacsként és nagyobb leveleket esernyőként.

Az orangutánok a kezüket használják pohárként, markukból csepegtetik szájukba a vizet

Táblagépet tanulmányozó – a be- és kikapcsolás módját már ismerő – állatkerti gorillák

Kongó, a londoni állatkert elmélyülten festető csimpánza

A szeretetet a bonobók is csókkal fejezik ki

Az orangutánok meghitt pillanatait hamarosan elválás követi

A gibbonok halálukig hűségesek élettársukhoz

A valódi majomszeretet

Az emberszabású majmok családi élete – akárcsak az embereké – változatos. Éppúgy találkozunk többneűséggel, mint életre szóló párkapcsolatokkal, vannak köztük is nagycsaládban élők és gyermekeiket egyedül nevelő anyák. A felnőttek gondoskodó, gyermekszerető szülők és többnyire egymás hűséges társai. Az anyák 3–4 éves korig gondozzák, védelmezik, tanítgatják kicsinyeiket, az idősebb testvérek dédelgetik kistestvéreiket, és felnevelik az elárvultakat. A rokonok gyakran életük végéig segítik egymást, a fiatalok tá-

mogatják idős vagy beteg szüleiket. Halottaikat meggyászolják.

A gorillák nagycsaládokban élnek, „feleségeit” és gyermekeit az ún. ezüsthátú hím vezeti és oltalmazza. A hímek által uralt csimpánz közösségekben több hím és nőstény él tartósan együtt, a népes bonobó családokban viszont a nőstények irányítanak és tartanak rendet. A gibbonok monogám természetűek: a párkapcsolatban élők halálukig együtt járnak az erdőt, és messze hangzóan „énekelve” társalognak, védik területüket. Az orangután anyák egyedül gondozzák gyermekeiket.

A csimpánz hím védelmezően öleli át nőstényét

A kicsi gorillákat anyjuk neveli, oltalmazza

Csimpánz bébi anyja ölének biztonságában

Baráti ölelés gorillagyermek-módra

Barátságot, szeretetet kifejező bonobó-ölelés

Bonobó barátnok meghitt pillanata

A kurkászás az együvé tartozás örömeivel tölti el a csimpánzokat

A harag és a dühkitörés sem emberi kiváltság, a viszályok elsimítása a családfelelő feladata

Mintha tükörbe néznénk

A főemlősök viselkedését, szokásait, érzelmnyilvánításait figyelve könnyen magunkra ismerhetünk. Hozzánk hasonlóan szeretnek, gyűlölnék, gondoskodnak szeretteikről, és ha kell, életüket áldozzák értük. Szeretetüket csókkal, öleléssel, örömeiket széles mosollyal, nemtetszésüket, haragjukat fintorokkal, kiáltozással, bánatukat könnyezve, sírva mutatják ki. A szerető gondoskodás kifejezésének egyik módja, a kurkászás – egymás bundájának tisztogatása – hasonló örömmel

tölti el őket, mint bennünket családtagjaink, barátaink gyengéd simogatása. A rokonok és a barátok hosszú idő elteltével is felismerik és kitörő örömmel köszöntik egymást. Lényeges különbség, hogy érzelmeiket, mondandójukat tagolt beszéd helyett gesztusokkal, arcjátékkal és – néha állandó jelentésű – hangokkal fejezik ki.

Élőhelyeik és közösségeik elpusztítása miatt fokozottan veszélyeztetett rokonaink képzeletbeli tükröt tartanak elénk, amelyben az évmilliókkal ezelőtt élt őseink képe, élete villan fel.

A barátság öröme (állatkerti orangután és német vizsla)

A mosoly a csimpánzokat is „megszépiíti” (hamisított kép)

Sokat tapasztalt öreg csimpánz kételkedő félmosolya

Igaztörténetek a kollektív gazdaságról

Vitathatatlan, hogy a világháborúkat követő időszak legnagyobb, következményeiben legjelentősebb 20. századi eseménye a mezőgazdasági munka, a termőföldek és a munkaeszközök kollektivizálása volt. Románia agrárországnak számított, tekintve, hogy a világháborút követően a lakosság háromnegyed része földművelésből élt meg. A föld magántulajdonban, családi tulajdonban volt, örökléssel és vásárlással lehetett szert tenni rá. A föld egyenlőtlenül oszlott meg, voltak földnélküli, és voltak kis-, közép- és nagybirtokos családok. A kommunista párt a nagybirtokkal rendelkező családokat kizsákmányolóknak minősítette. A földterületek erőszakos újraelosztását két földreform (1921, 1945) kísérte meg, amely földnélküli vagy kevés földű családokat juttatott az elkobzott földekhez. Az 1940-es években a hatalom újabb erőszakos megtorlást készített elő a földtulajdonosok ellen: a kvótának nevezett túlzott adó beszolgáltatását. Ez a rendelkezés arra kényszerítette a földműveseket, hogy a megtermelt mezőgazdasági termékek nagy részét beszolgáltassák.

A mezőgazdaság elleni végzetes merényletet a kollektivizálás meghirdetése jelentette. A kollektivizálás megszüntette a magántulajdont, erőszakos vagyonegyenlőséget honosított meg, felszámolta a magángazdálkodást, a munkaszervezést kiragadta a gazdák kezéből, egy vezető réteg kezébe juttatta, s a munkafolyamatok csoportokban (brigádokban) való elvégzését honosította meg. Az orosz kolhozok mintájára a romániai földművelés szövetkezetesítése 1949–1962 között történt meg. Az első időszakban társulások, majd 1957–1962 között termelőszövetkezetek alakultak meg. A közös gazdálkodás az elkobzott nagybirtokokon, majd a kollektív gazdaságba belépett családok földjein történt. 1962-re az ország földterületének 85 százaléka került kollektív tulajdonba, a kollektivizálás kiterjedt a földművelésre és az állattenyésztésre.

Miért bizonyult a kollektivizálás a háborút követő legjelentősebb eseménynek?

Felszámolta a magángazdálkodást, a földművelés és az állattartás szervezését kiragadta a gazdák és a családok kezéből. A kollektív gazdaságok vezetői – kevés kivételtől eltekintve – a kommunista rendszert kiszolgáló karrieristák lettek, akik a szaktudást iskolában és egyetemen megszerzett agronómusokra támaszkodtak.

A kollektív gazdálkodás felszámolta a föld szeretetét, a munkavégzés örömét, a gazdálkodás családi és

helyi hagyományait, a földművelés és az állattenyésztés tekintélyét.

A földtulajdon, a magángazdálkodás megszűnése után láncban bontakoztak ki a következmények. Előbb a férfiak, majd a földműves családok gyermekei hátat fordítottak a mezőgazdaságnak, az iparban helyezkedtek el. Ennek következtében a falvak elnéptelenedtek, a városokban népes lakónegyedek épültek. Mesterségek, foglalkozások, mesteremberek tűntek el (bútorfestő, szűcs, tímár, kádár).

Örömteli szüret a közösen. Detrehemtelep, 1975

Az alapélelmiszerek hiánya miatt a táplálkozási hagyományok megszűntek, megváltoztak.

Sok falusi közösségben a magángazdálkodás megszűnése következtében hagyományos együttléti alkalmak tűntek el (fonó, farsang, az állatok legelőre való kihajtása, a tejbemérés, nyári tánc, aratóünnep, szüreti bál, disznóvágás, vasárnap délutáni összeülés), s ennek következtében a hagyományos népi kultúra gyakorlása is megszakadt (fonás, szövés, tánc, éneklés, mesélés).

Másrészt, azt is meg kell említenünk, hogy ebben az időszakban történt meg a mezőgazdaság gépesítése, a vegyszerek használatára való áttérés, a növény- és az állatfajok kicserélődése; gyökeresen megváltozott a lakáskultúra (tömbházlakások, falusi lakások felújítása, emeletes lakóházak), a szabad idő eltöltése (kirándulás, tévzés, fürdőhelyek látogatása); új életpályamodell jelentek meg (iskolába járás, ipari szakmák elsajátítása).

Kirándulók. Detrehemtelep, 1965

Miről szólnak a kollektivizálással kapcsolatos történetek? Többnyire egy régi életforma, mentalitás megszűnését nehezményezik. Gyakori a kollektivizálás előtti „aranykor” felidézése. Ez az időszak a hagyományok, az idősök tekintélyének, a rendnek, az értékeknek a kora.

A történetek egy második csoportja a kollektivizálást az igazság, az értékek, a hagyományok elleni mérnyeltként értelmezi. Szinte minden családban élnek az 1940-50-es évek szomorú emlékei a magas kvótákról, a kollektív gazdaságba való belépésre kényszerítő megfélemlítésekről, meghurcolásokról, bántalmazásokról, az állatoktól, a földtől, a munkaeszközöktől való kényszerű megváltás fájdalmaról. Éveken keresztül aktivisták, agitátorok járták a falvakat, a közös gazdálkodás előnyeit hirdették, lázítottak a földesgazdák ellen, a belépési nyilatkozat aláírására buzdítottak, s az ellenállást meghurcolással, veréssel, kényszerszolgálatra küldéssel törték meg. Sok faluban véres konfliktusokra került sor; a jogaik mellett kiálló védtelen embereket kuláklísta írták, évekig tartó kényszerszolgálatra hurcolták, gyermekeiket kizárták az iskolából.

A történetek harmadik csoportja a közösben való gazdálkodás körülményeit részletezi, a vezetők hozzá nem értését, a lelketlenül, tessék-lássék módra elvégzett munkát, a szocialista mezőgazdálkodás kudarcát elfedő hamis természetjelentéseket. Vagy ellenkezőleg, arról szólnak ezek a történetek, hogy a földtől, az állatoktól, a kapálástól szabadult emberek számára a kol-

lektív gazdaság gondtalanabb, könnyebb életet hozott. Vidáman mennek a közösbe, tréfálkoznak munka közben, este moziba mennek, fürdőhelyeken pihenik ki a munka fáradalmait.

A kollektivizálás a 20. század történetének fájó pontja minden településen. Minden faluban, minden családban más-más történetekkel szemléltetik igazságtalanságait, kegyetlenségeit és következményeit. Érdeemes nektek is elbeszélgetnetek nagyszüleitekkel, idős szomszédaitokkal ezekről az eseményekről.

Kategória szerint ment a beszolgáltatás. Ha meghaladt az öt hektárt, akkor má betettek kuláknak, s akkor megemelték a kótát, az adót. Sóha nem tudom efelejteni, hogy amikor mi adtuk bé a kótát s az adót, mi két éven keresztül növeltünk két szép mént. S mikor az megnőtt, mi bé kellett adjuk a [tanácshoz] Tordára, s a pénzt bé kellett adjuk. És vót egy olyan évünk, ez körülbelül [19]52-53 vót, soha nem felejttem e, 50 bornyúnak az árát adtuk oda. Tudja, mér? S akkor nekünk vót 15 ezer lej adónk. S akkor azon kívül odaadtuk az 50 mázsa búzát, az 50 mázsa krumplit, az 50 mázsa törőbúzát, akkor odaadtunk egy állatot, egy szarvasmarhát húskótába, s egy disznót. S azon kívül 2 ezer liter tejet. Ezeket mind odaadtuk. Ha nem adtuk volna oda, jöttek volna foglalni. Apám abba járt, hogy tartsuk fenn magunkat. Nagyon trágáztuk a földet. Éjszaka szántottunk, hogy az ökrek nem fáradtak el. S így aztán a termények szépek vótak, s maradt nekünk is. Soha nem felejttem el, szénakótát is kellett adjunk. Ementünk egy másik faluba, megvettük a szénát, és vittük be Tordára. Hogy adjuk be. A hagymát a felfalukbó¹ vettük meg, és kellett beadni. És talán még tojást is. Rosszabb vót, mind a háború. (74 éves férfi, Detrehemtelep)

A kollektivizálásakor mindenüket elvették [az anyósáéktól]. Hogy éjjel, a sógornómmal, Mariskával, éjjel szedtek szilvát, hogy tettek el. A sajátjukból², sírva, hogy elvettek mindent. S akkor ott hagytak mindent, s akkor ezt ajánlották, hogy ezt vegyétek meg. [...] (65 éves nő, Detrehemtelep)

– A kollektivizálás hogyan zajlott le? – Legnagyobb nyomorúság a kulákság vót. Vót 52 kulák ebbe a faluba, amelyikből 50 magyar vót, csak kettő vót román.

¹ Az Aranyos felső folyásánál, a Tordától nyugatra elterülő aranyosszéki falvak.

² Saját kertjükből, amit a kollektív gazdaság kisajátított.

Aztán minket öltek meg³. Me mi a legelőkelőbb kulákok közé tartoztunk. – Mekkora földjük volt, hogy kuláknak megtették? – 17 hektár. – Hurcolták-e meg a kulákokat? – Jaj! Szegény anyámat betették a börtönbe. Engemet 53-ba elvittek koncentrára. Olyan papírt adtak oda, hogy ezekre az emberekre nincs szükség a faluba. Há vótunk vaj 60–70-en. A Prefabricátot⁴ mű kezdtük építeni, a koncentrárok⁵. Ott vótunk sokáig. [...] Szegény anyám mondta, hogy mikor már nem lesz semmiféle kiút, béiratkozunk. S béiratkoztunk. Aztán rá egy hétre meg is alakult a kollektív. **(74 éves férfi, Aranyosegerbegy)**

– A kulák-világ milyen volt? – Megalakult a társas, s utána akart megalakulni a kollektív. 47-48-ba. Az emberek a társasba bementek, de a kollektívbe nem nagyon akartak iratkozni. A kollektívbe akkor iratkoztunk be, amikor Árpit⁶ kidobták az iskolából. Hazajött. Hát mér jöttél? Azt mondta az igazgató, hogy csak akkor menjek vissza, ha a szüleim beiratkoznak a kollektívbe. A lányom két évet járt az iskolába, ötöt kidobták, mer kulák vót az apja. Erzsikét bé se vették, mer kulák vót az apja. Árpit hazaküdték, hogy a szüleje nem kollektíves. S akkor egy egész éjjel gondolkoztunk. Azt mondta szegény uram, te Piri, így is, úgy is muszáj lesz. Itt már kiút nincs. S a gyermek is elmarad az iskolából. Iratkozzunk bé. Menj s iratkozzá bé. Na aztán én béiratkoztam. [...] Szóva az emberek mind húzódoztak. S azt határozták, hogy el kell vinni egy párat s akko a többi fél. Úgyhogy őket hármakat, s az uramat elvitték Szamosújvárra. – Melyik évben? – 52-ben vót. Ahogy őket elvitték, úgy megijesztették az embereket, hogy mentek az emberek, hogy látták, hogy mi a helyzet s iratkoztak. – Albert bácsival mi lett? – Szamosújvárt két hónapig vótak. S két hónap múlva trászporálták őket, mert már nagyon sokan vótak, s még gyűltek. Aztán őket levitték Eforiára. Gondolták, milyen szép helyre kerültünk. S onnét aztán vitték Cernavodára. Cernavodán vót tizenkét hónapig. Ő élmunkás vót. Ő mind gazdaember, bírta a munkát, dógózott más helyett is. Azt mondta, annyi szerencsétlen ember, papok, ügyvédek, doktorak vótak. Úri, művelt emberek. S nem vótak hozzászokva a nehéz munkához. – Mit dolgoztak? – Új vasutat építettek Cernavodától egészen le, tudja a Jóisten, meddig. Ők nehéz munkát végeztek. Ahogy csákányolták a hegyet. Azt hordták targoncával, kilométernél tovább. – Mikor szabadult? – 18 hónapig

volt. 12 hónapig a Duna-csatornánál s 6 hónapig vót Bukarestbe. – Miután hazajött, békén hagyták? – Jaj, dehog. [...] Na de a kótával, avval aztán nyomtak. Úgyhogy sokáig éreztették vele. S velem, a kótával. Nekem mindig vót 12 mázsa krumplikótám, s a bátyámnak négy. Szilágyi Sanyinak négy, nekem tizenkettő. Amég ott vót. A tejkótával is Tordára az ügyészségre kerültem. Azt mondtam, bornyúzó a tehény, ahogy megbornyúzik, rögtön a többit adam, a tejkótát. Aztán vót egy tekerő, Kancsi Jóska. Azt mondta, maga kétszer süt egy héten s a feleségemnek egyszer se jut. Aztán azt mondtam neki, kitakaradjon, mer itt a harizsálóval a lábát töröm el. Mondtam, a maga felesége nem veszi reggel a kapát s hagyja a gyermekeket, de én reggel a mezőn ébredek meg s a gyermekek a szomszédba. Úgyhogy volt bajam. Mindég vitték az uramat. A gyermekek soha nem ismerték, miko jött haza. Azt mondták, ez nem édesapám. Azt mondták, ez nem édesapám, édesapám az, aki otthon van a képen. Mondam, lelkem, apátok most más. [...] Innét őket a néptanáctól Földvárra vitték, onnét aztán Tordáro. Tordáról egy hónap múlva Kolozsvárra. – Földváron mennyit tartották? – Földváron nagyon megverték őket. Tordán pedig rájuk engedték a gázt. A szigurácánok a raktárjába, ahol cement volt. S valamikor az olyan épület lehetett, ahol fűtve vót. Mert gáz vót benne. Akkor vittek többet. Szacsvai Sándor bácsi vót az első, aki leesett. Azt mondja az uram, ő ott egy cementeszsákra leült, meg se mozdult, ő ott szundikált. Hát egyszer csak Szacsvai Sándor leesik. Leesik a másik, le a harmadik. Há mi lehet? Há gázszag vót. Szerencsére, alol nem érzett a gáz. Aztán addig verték őket, azt mondta a rendőr, hogy e akartak szökni. Dehog akartak eszökni, hanem ráfogták. Esetleg gondolták, hogy meghalnak ott. Megfulladnak s meghalnak. Aztán eköltöztették őket egy pincébe. Hogy milyen pincébe, azt nem tudom, de azt mondta, ha egy megfordult, az egész kellett forduljan. Má nem vót hely. – A földvári táborról hogyan emlékezett? – Ott nem tartatták csak két napig. Nem vallatták, csak verték. Csak evették őket istenesen. Azt mondja, ment egy, verte őket, ment a másik, verte őket. Ment a harmadik csendőr, verte őket. **(K. I., sz. 1919, Felvinc)**

A Nobel-díjas orosz író, Mihail Solohov maga is aktív részese volt a kolhozmozgalomnak. 1930-ban írott, Lenin-díjjal kitüntetett regénye, az Új barázdát szánt az eke a kolhoz alakításáért végzett meggyőző munkát, az első közös tavaszi munkálatokat, valamint a kolhoz megdöntésére irányuló kísérlet kudarcát mutatja be.

3 Jellekésen: a magyarokra, a kulákokra nagyobb terheket róttak ki.

4 A tordai építőanyagipari vállalat.

5 A munkaszolgálatra behívott személyek.

6 A fiát.

A járt és a járatlan

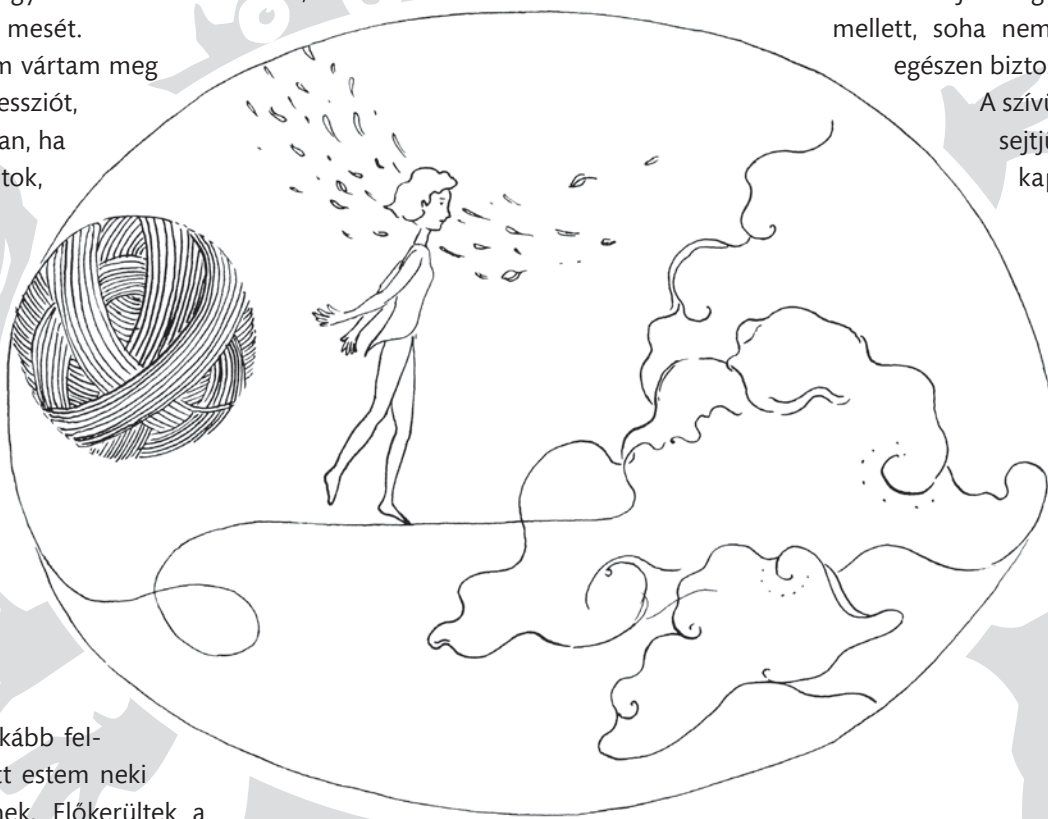
A mesék furcsán kanyarodtak vissza hozzám. Ugyanis, mint minden érték fiatalkoromban, ennek az értéke is megkérdőjeleződött. Amikor a súlyos regényeket olvastam, mert mindenki azt olvasta, attól lett a felnőttkéhez hasonló az intellektuális súlyunk, akkor semmi keresnivalója nem volt az életemben a mesének. De pont érettségi előtt, amikor ezt a nagy súlyt méri a dekára, az egyik kedvenc tanárnőm arra hívta fel a figyelmünket, hogy majd az egyetemen, vizsgaidőszakban, ha nagyon stresszesek lennénk, olvassunk mesét.

Én nem vártam meg az első szessziót, mert mi van, ha be sem jutok,

hanem inkább felvételi előtt estem neki a meséknek. Előkerültek a gyermekkori rongyosok, összefirkáltak, és én olvastam, olvastam. Tanulni nem akartam, mert az volt az érzésem, olyan hatalmas az anyag, hogy arra én nem tudok felkészülni, legalábbis úgy nem, ahogy illik, hogy minden tételt betéve fűjjak. Persze, mindenki azt hitte, hogy tanulok. És igazuk volt, mint utólag kiderült, csak én ezt akkor nem tudtam, és nagy lelkiismeretfurdalások közepette majszoltam a meséket. Aztán, csodák csodája, felvettek. Nem igazán értettem, hogyan. Csodának gondoltam. Pedig csak elhagytam a járt utat. Egész addigi életemben nagyon sokat tanultam, készültem. Hatalmas információkészlet

halmoztam fel. És azzal, hogy akkor, az utolsó pillanatban ezt nem bolygattam, volt ideje leülepedni és a kellő pillanatban rendeződve felszínre jönni. A mese pedig a lelkemmel dolgozott, megerősített, új távlatokat nyitott meg. Mert egyik mesében akkor jár szerencsével a hős, ha megfogadja a tanácsot, *járt utat járatlanért el ne hagyj*, a másikban pedig pont akkor lesz sikeres, ha arra merészkedik, ahol még a madár sem jár. És hogy éppen mi a helyes, mi szolgál minket abban a pillanatban, amikor dönteni kell a járt vagy a járatlan mellett, soha nem tudhatjuk egészen biztosan.

A szívünk mélyén sejtjük, mert az kapcsolatban

Kónya Eszter illusztrációja

van azzal, amit a lelkünk kíván, s ahol az erőnk lakik. De van, hogy meggyőznek a külső hangok, meggyőz az eszünk, és másként döntünk, zsákutcába kerülünk. Akkor ilyenkor tévedünk? Hiábavaló volt a fáradozás?, tehetjük fel a kérdést. Pont úgy, ahogy a zsákutcák vagy a vargabetűs nagy kanyarok is egy-egy település részei, a hibás döntések is életünk tapasztalatai, amelyek minket gazdagítanak. A kérdés, tudunk-e ezekből a tapasztalatokból tanulni? Látjuk-e felülről a tájat? Ha igen, akkor békeességben maradunk mind a járttal, mind a járatlannal, mert mindegyiknek egyformán helye és értelme van.

A sokarcú Keresztényhavas

Ha azt írtam volna a címbe, hogy Brassó-Pojána, talán többen rájönnének egyből, miről beszélek, hiszen a Keresztényhavas elnevezés nem mindenkinek „ugrik” be azonnal.

Az is igaz, hogy a Keresztényhavas jóval több Pojánánál, viszont legtöbben ezt a részét keresik fel, hiszen télen-nyáron egyaránt kitűnő szórakozási, sízési, túrázási lehetőségeket biztosít. A túrázók nem biztos, hogy örülnek, amiért az illetékesek a jelzett turistaösvényt feláldozták a síelés oltárán, de remélhetőleg hamarosan kijelölnek majd egy új utat a gyalogosoknak.

A Keresztényhavas csúcsára a túra röviden így változhat: indulás Brassó Pojánáról (1000 m), a Kanzel parkolóból. A széles út, ami egyben a sípálya része is, a Julius Römer menedékházig tart (1620 m). Itt alkalom nyílik reggelizésre, pihenésre, fényképezésre... aztán irány a csúcs (1799 m). A csúcsra egyébként felvonóval is fel lehet jutni, ami sokat levon az értékéből, hiszen nem a legkellemesebb több órás kapaszkodás, mászás után arra „ébredni”, hogy tele van a tető emberekkel. A kilátás azonban kárpótolhat ezért a kellemetlenségért.

A leereszkedésre több lehetőség is adódik, de ha az autó, autóbusz a kiindulási pontnál van, akkor mégiscsak érdemes oda visszatérni.

Kellemes túrázást!

Találd meg önmagad

A cím elolvasása után felmerülhet benned egy kérdés: „De hol keressem?”. Nehéz választ találni erre a kérdésre, de egy dolog biztos, hogy ebben a hónapban egy olyan előadóról írok, aki a zenéjében is folyamatosan az önkeresés útját kérdőjelezi meg.

A február számomra mindig egy újabb mérföldkő, hiszen ebben a hónapban van a születésnapom, így nekem is aktuális a kérdés, hogy ki vagyok és merre tartok?

Akit választottam tehát, személyes kedvencem, és a szülinapomat az ő zenéjével ünneplem meg. **Akua Naru** 1978-ban született Amerikában, jelenleg Kölnben él.

A Nyugat-Afrikát, Kínát és Franciaországot keresztül-kasul bejárt Akua Naru a neo-soul egyik legnagyobb tehetsége. Zenéjében a hip hop keveredik különböző zenei stílusokkal. A hip hop világában inkább a férfi előadók számítanak sikeresnek és elismertnek.

Naru energiája és színpadi jelenléte viszont annyira lenyűgöző és magával ragadó, hogy néha még azt is elfelejted őt hallgatva, milyen nap van.

Mindössze négy éve jelent meg az első albuma, a *The Journey Aflame*, amelyet követett 2012-ben a második lemeze, a *Live & Aflame Sessions*. Szövegei okosan és szenvedélyesen fejezik ki érzéseit, miközben a zene kifinomultan teremti meg a hullámként magával ragadó hangulatot. Gyakran olyan, mintha meditációs hip hop-ot hallgatnál – persze, nem hiszem, hogy létezik ilyen, de számomra ő az.

Egy másik ok, amiért igazán szeretem Akua Narut, az az, hogy ő nem csak énekes, zenész, hanem igazi előadó és slam poetry-t is ír. A „slam poetry” nem más, mint modern költészet, és mivel én is gyakran írok slam poetry szövegeket, élvezettel hallgatom az ő nagyszerű szövegeit is. Szerencsére sok élő felvételt lehet találni róla a világhálón, ezért ti is láthatjátok, hogy mennyire izgalmas, ahogyan ő előad. Minden koncertjén cipő és zokni nélkül, egy kicsi szőnyegen állva, táncolva énekel és adja elő költeményeit.

Nehéz helyzetben vagyok, mert nem tudom eldönteni, melyik Akua Naru-dal a kedvencem, hiszen több olyan is van, amelyet sokszor hallgatok, és mindig valami újat fedezek fel benne. A második

albumáról több dalt is ajánlhatnék nektek, de most az örök kedvencet emelem ki, a *How does it feel now?* címűt.

Ünnepeljetelek velem ti is, nekem egész február egy nagy ünnep, és Akua Naru zenéje jó hangulatot teremt hozzá. Csodálatos napokat mindnyájatoknak, zenehallgató barátaim!

Cimbi naplója

Szijasztok!

Apuciek megint döntötek: Ausztráliába költözünk. Tavaj is tervbe veték Szilveszterkor, de idén végleges döntés születet. Az ténleg felháborító, hogy az ausztrálok anyira fejletek és elébb vannak nálunk, hogy még az ujév is sokal hamarabb van náluk. Mi még a káposztát etük ebédre sa tévé már mutata hogy náluk menyen a tűzijáték séjfél let. Aróll nem is beszélve, hogy náluk mán nyár van.

Mongyuk az igaz hogy tűzijáték nállunk is volt, met amikor megjöt a vilanszámla apuci úgy leütött a 6 égöböl 4-et hogy szikrázot minden mind a falunapokon. S hozá olyan cifrán felsorolta a szenteket, hogy vallás zicbe felét irtam le, sugy is tizest kaptam.

Egyébként aznap tuttuk meg hogy egyik boxoló ismerösünket az erdön a fa megütte. Persze nem számított rá, pedig boxoló. Cipőket boxol miután megtalalta. Egyébként visszaütöt, asztmonta, de a fa az mégis csak fa. S annak anyit ér egy ütés mind falábnak a ecetes borogatás. Azota hajléktalan let, mert az ütéstől fáj a dereka s nem tud hajolni. Jol összejöt neki minden mind 5ösikreknek a szülinapi buli.

Még anyi történt edig ebbe az évbe, hogy a növérem új baráttya bemutatkozot. A növérem aszt monta, egy álompassi. Hát az biztos mert én háromszor eludtam amíg beszélt. Pontosaban motyogott. Öszeköttem a zasztalalatt a cipőfűzőjét de nem vete észre. Úgy ment el mint egy pingvin. Totyogot. A növérem persze elmonta apucinak s ő asztot monta hogy vigyázak magamra! Enél töb se kellett nekem, másnap elkéreztem a Zosztótól. Mondtam neki hogy a növérem öcsére kell vigyázak mert apuci monta. Pont egy hétig voltam othon, vigyáztam magamra. Sajnos, egyik nap apuci hamarab jött haza s kitudodot minden. Elvert mind a jég a határt, de nekem az egy hét szabaccság így is megérte.

Most töbet nem irok, zárom soraimat, de nem lakatal, hanem azal, hogy éjjen a csengő, éjjen a hoszú szünet!

Tavaszcvaró látogatás

Csillag István rajzai

Athén

A város ókori teátruma (1. kép)	Etetés-ítatás	Híres, dombra épített ókori épület-együttes (2. kép)	Horodó mérték	Kálium vegyjele	Fába vés	Ciceró korabeli	A pipacs színe	Bizonyos ideje	Luxemburg autójele	Vajféle	Mértani alapfogalom	Félzsák!		Egy római császár diadalve (3. kép)
Ellenben		Csomót lazít		Tanít									Hungary	
Mihók mesebeli párja				Fában perceg					Tehénnév				Felső végtag	
Ilyen állat a rák					Idómérő doboza				Őtőrai ital				Juttat	
Mocsári növény			Lakatóló		Cipész-szerszám			Estefe! A tárgy ragja			Szágloszerv		Országgyűlés volt itt	
Ver		Kiránduló								Udvarias megszólítás			Olasz autójel	Lófegyverhez jár
Női név				1	2					Személyéről				
Csomagoló eszköz				3					Férfinév					
Nulla	Lombos növény	Nagy erővel leesik											Félig sutal!	
Hint													Olajbogyó	
Morajló														
Kén és hidrogén vegyjele														
Ló gabonája			Éneklő szócika		Hasadó jég (RIANO)	Vadon	Gramm, röviden	Disz, de hasító eszköz is	Holt nyelv	Esztenő				Portugál autójel
Menekül				Mesél										Lábatlan hüllő
				Internetes napló						Villanó-fény				
Newton, röviden	Rávesz	Óreg bácsi					Kerti szárszám						Húros fegyver	Szófaj
Féltucat			Orosz autómárka						Magad		Járom			
			Paripa						Kicsinyítő képző		Indulatszó			
Kórházi alkalmazott							A nagyagy társa							Norvégia autójele
Hangosan síró						Pallasz Athéné temploma (4. kép)								

KÓNYA ÉVA

Festmények majmokról ... és majomtól

Henri Rousseau híres festménye a *Trópusi erdő majmokkal* (1910)

Majmok fenyővel és bambusszal (Fang Chuxiong kortárs kínai művész festménye, 2012)

Gibbonok (Hashimoto Kansetsu japán művész festménye, 1933)

Kék majmok (Steve Bogdanoff kortárs amerikai művész falfestménye)

A londoni állatkert Kongo nevű csimpánzának festménye (1950-es évek)

Kongo „absztrakt” festményei műgyűjtők otthonait díszítik

imborá

Rendeld meg most
a **Cimborát**
a 2014-2015-ös tanévre!

Éves előfizetési díj:

30 RON (3,33 RON / lapszám)

Az előfizetési díjat két részletben is
kifizetheted.

A Cimborá ára nem előfizetőknek:

4 RON / lapszám.

• KERESD AZ ISKOLAI TERJESZTŐNÉL •

• érdeklődj a 0752-062-885-ös telefonszámon •

• írd a cimboramail@gmail.com címre •

www.cimboranet